

๑. บทนำ: รอยร้าวในหัวใจ

ท่านรู้สึกไหมครับ ว่าตั้งแต่หลังสงครามเย็นและยุคคอมมิวนิสต์ สิ้นสุดลงเมื่อราว ๆ ๓๐ ปีมานี้ ไทยกับกัมพูชาในระดับชาวบ้านไม่ได้มีอะไร ผิดใจกันมากนัก เรามีความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจและสังคมมาโดยลำดับ แม้จะมีความขัดแย้งเรื่องเขาพระวิหารเป็นครั้งคราว จนกระทั่งในสองสามปีมานี้ที่กัมพูชาดูเหมือนจะเริ่มออกมากล่าวหาว่าไทยต่าง ๆ นานา มีการรุกคืบ เข้ามายึดเขตแดนในฝั่งไทยอย่างเป็นระบบ และล่าสุดระดมยิงเข้ามาสร้างความเสียหายให้ชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านฝั่งไทย จนเกิดการปะทะกันด้วยอาวุธตลอดแนวชายแดน ทหารบาดเจ็บล้มตายกันเป็นเรือนพัน ยังไม่มีข้อยุติจนถึงปัจจุบัน

ในบรรดาข้อกล่าวหาไทย เมื่อไล่เรียงดูน่าจะมีหลัก ๆ ๖ ประเด็น ดังนี้ ๑. ข้อหาว่าไทย “ปล้นทำลายและยึดครองดินแดน” เป็นมหาอำนาจที่คอยกัดกินดินแดนกัมพูชามาตลอดประวัติศาสตร์ ทำให้กัมพูชาเข้าสู่ยุคมืด ๒. ข้อหาว่าไทย “แทรกแซงการเมืองและสนับสนุนศัตรู” เช่น ให้ที่พักพิงและสนับสนุนกลุ่มเขมรแดงในช่วงสงครามกลางเมือง ๓. ข้อหาว่าไทย “บิดเบือนประวัติศาสตร์” ลดทอนความสำคัญของบรรพบุรุษเขมรและพยายามอ้างสิทธิในปราสาทหินต่าง ๆ ในดินแดนไทยเท่ากับคนเขมร ๔. ข้อหาว่าไทย “ขโมยและลอกเลียนวัฒนธรรมของเขมร” รวมถึงนาฏศิลป์ ศิลปะการต่อสู้ เครื่องแต่งกาย ไปถึงเทศกาลและอาหาร เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง ส้มตำ หรือ ผัดไทย เป็นต้น ๕. ข้อหาว่าไทย “ดูหมิ่นเหยียดหยามและเหยียดสี” มองว่าประเทศไทยเจริญกว่าจึงมีสิทธิจะดูหมิ่นกัมพูชา ๖. ข้อหาว่าไทย “ใช้กัมพูชาเป็นเครื่องมือทางการเมือง” ชาวกัมพูชา รู้สึกว่านักการเมืองไทยมักหยิบยกประเด็นกัมพูชามาเป็นเครื่องมือในการหาเสียงหรือสร้างกระแสชาตินิยมในไทย เช่น การใช้ถ้อยคำเหยียดหยามชาวกัมพูชาเพื่อแสดงความรักชาติ

อะไรเล่าคือสาเหตุที่แท้จริงของความบาดหมางครั้งนี้ มีความจริงตามที่กล่าวหามากน้อยเพียงใด การจะตอบคำถามเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ความรู้ค่อนข้างมาก วันนี้เราจึงจำเป็นต้องย่นเวลา สืบสาวราวเรื่องตั้งยุคโบราณกาลมาจนถึงปัจจุบัน ว่าสองแผ่นดินนี้มีความสัมพันธ์กันมาอย่างไร มีข้อเท็จจริงสนับสนุนหรือหักล้างในแต่ละประเด็นข้อกล่าวหาหรือไม่อย่างไรบ้าง

คำสำคัญ

#ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา #สาเหตุความขัดแย้ง #อาณาจักรขอมโบราณ

๒. ประวัติศาสตร์พันปี: เพื่อนร่วมภูมิภาค เครือญาติ หรือว่าคู่ปรับ?

ผลการศึกษาประวัติศาสตร์เบื้องต้น พบว่าในโลกของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไม่มีเพื่อนบ้านคู่ไหนที่มีความสัมพันธ์ซับซ้อนและน่าพิศวงไปกว่าไทยและกัมพูชาอีกแล้ว ในสายตาของชาวโลก ทั้งสองประเทศดูคล้ายคลึงกันจนแยกแทบไม่ออก ทั้งการแต่งกาย อาหาร ภาษา และสถาปัตยกรรม แต่ในความคล้ายคลึงนั้นกลับซ่อนไปด้วยเพลิงแห่งชาตินิยมที่พร้อมจะลุกโชนขึ้นทุกครั้งที่มีประเด็นความขัดแย้ง

ทั้งไทยและกัมพูชาต่างกล่าวอ้างเป็นเจ้าของวัฒนธรรมที่เข้าใจว่ามีต้นกำเนิดมาแต่อาณาจักรขอมโบราณที่กินพื้นที่สุวรรณภูมิหรืออุษาคเนย์นี้เกือบทั้งหมด ถ้าเช่นนั้น ระหว่างชาวไทยกับชาวกัมพูชา ตกลงใครเป็นเจ้าของแผ่นดินแถบอุษาคเนย์นี้กันแน่ นั่นคือการหาคำตอบว่า เราเป็นคนกลุ่มเดียวกันหรือไม่ ใครมาอยู่ที่นี่ก่อนกัน ใครสร้างอาณาจักรอะไรเมื่อใด ในแต่ละยุคสมัยใครยึดครองหรือรุกรานใคร หรือมีความสัมพันธ์กันอย่างไร คำตอบส่วนหนึ่งของคำถามเหล่านี้ ในมิติของประวัติศาสตร์ โบราณคดี และพันธุศาสตร์ ชัดเจนว่า “บรรพบุรุษเจ้าของภาษาไทย” กับ “บรรพบุรุษเจ้าของภาษาเขมร” ไม่ใช่คนกลุ่มเดียวกัน แต่นั่นไม่ได้แปลว่าคนไทยกับคนกัมพูชาในปัจจุบันเป็นคนต่างกลุ่มกัน ข้อถกเถียงเรื่อง “คนไทยและคนกัมพูชามาจากไหน” มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วง ๓๐ ปีที่ผ่านมา จากเดิมที่เชื่อเรื่องการอพยพจากเทือกเขาอัลไต เปลี่ยนมาสู่แนวคิดเรื่อง “การผสมผสานทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม” ภายใต้พลวัตของการเคลื่อนย้ายประชากร ซึ่งจะขอนำเสนอเป็นพื้นฐานก่อนเพื่อเป็นกรอบในใจเวลาเราสำรวจเรื่องราวในแต่ละยุคต่าง ๆ โดยละเอียดต่อไป

รูปที่ ๑ อาณาจักรพระนคร (Angkor Empire หรือ Khmer Empire) ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นยุคที่รุ่งเรืองที่สุด ครอบคลุมพื้นที่ส่วนมากของ ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ในปัจจุบัน ที่มา: Britannica.com

๒.๑ รากเหง้าของชาวกัมพูชา: “ผู้มาก่อนในที่ราบลุ่ม”

ชาวกัมพูชา เรียกตนเองว่าชาวขะแมร์ ในขณะที่ชาวไทจะเรียกว่าขอมหรือเขมร นักวิชาการกระแสหลักเชื่อว่า ชาวกัมพูชาสืบเชื้อสายมาจากกลุ่มคนที่พูดภาษาในตระกูลมอญ-เขมร หรือ ออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic) ซึ่งถือเป็นกลุ่มประชากรดั้งเดิมที่อพยพจากจีนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคพื้น

ทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มานานหลายพันปี หลักฐานทางโบราณคดี และภาษาศาสตร์บ่งชี้ว่า บรรพบุรุษของผู้พูดกลุ่มนี้กระจายตัวอยู่แถบลุ่มแม่น้ำโขงและที่ราบลุ่มภาคกลางของไทยมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ **มีหลักฐาน ยืนยันค่อนข้างชัดเจน** ว่าบรรพบุรุษของเขามีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่บริเวณ ตอนใต้ของประเทศจีน แถบยูนนาน ลุ่มแม่น้ำแยงซีตอนใต้ หรือลุ่มแม่น้ำเพิร์ล ก่อนจะอพยพลงมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อประมาณ ๔,๐๐๐-๕,๐๐๐ ปีที่แล้ว พวกเขาคือเจ้าของวัฒนธรรมที่จะมาสร้างอาณาจักรฟูนันและเจนละของขอมโบราณ ก่อนจะพัฒนาเป็นอาณาจักรพระนคร (Angkor Empire หรือ Khmer Empire) โดยรับเอาอารยธรรมอินเดีย ได้แก่ ศาสนาฮินดู-พุทธ และระบบเทวราชา เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เชื่อว่ากลุ่มผู้พูดออสโตรเอเชียติก คือกลุ่มแรกๆ ที่นำวัฒนธรรมการปลูกข้าวแบบนาลุ่มลงมาในภูมิภาคนี้ **หลักฐานด้านโบราณคดี** ชี้ให้เห็น การแพร่กระจายของ “**วัฒนธรรมยุคหินใหม่**” ที่พบในไทยและกัมพูชา มีลักษณะคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมเกษตรกรรมในจีนตอนใต้ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ลายเชือกทาบ ขวานหินขัด และหลักฐานการปลูกข้าว (*Oryza Sativa*) ในแหล่งโบราณคดีอย่างบ้านเชียงยุคต้น หรือถ้ำผี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคโนโลยีที่หลังไหลมาจากทางเหนือ **หลักฐานด้านพันธุศาสตร์โบราณ** (Ancient DNA) เป็นหลักฐานที่หนักแน่นที่สุดในปัจจุบัน นักวิทยาศาสตร์สามารถสกัดดีเอ็นเอจากโครงกระดูกโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาเปรียบเทียบได้ ผลการวิจัยพบว่าโครงกระดูกมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในภูมิภาคนี้มีการเปลี่ยนผ่านทางพันธุกรรมอย่างชัดเจน จากเดิมที่เป็นกลุ่มพรานเบ็ย (Hoabinhian) กลายเป็นกลุ่มที่มีพันธุกรรมผสมกับ “**ชาวนาจากจีนตอนใต้**” เมื่อประมาณ ๔,๐๐๐ ปีก่อน ดังนั้นในทางวิชาการ พื้นที่อุษาคเนย์นี้มีชนพื้นเมืองดั้งเดิมมาก่อน ก่อนที่บรรพบุรุษเจ้าของภาษามอญ-เขมรจากตอนใต้ของจีน จะอพยพลงมาตามแนวแม่น้ำโขงและแม่น้ำแดง เข้าสู่เวียดนาม กัมพูชา ลาว ไทย และพม่า เข้าแทนที่และผสมผสานกลุ่มคนดั้งเดิม

จนกลายเป็นประชากรหลักของภูมิภาคนี้ ก่อนที่กลุ่ม “ไท-กะได” (บรรพบุรุษ
เจ้าของภาษาไทย) จะอพยพตามลงมาในภายหลังอีกหลายพันปีต่อมา

๒.๒ รากเหง้าของเจ้าของภาษาไทย: “ผู้มาใหม่และผสมกลมกลืน”

เจ้าของภาษาไทย (หรือกลุ่มคนไท-ไต) มีรากเหง้าทางภาษามาจาก
ตระกูลภาษาไท-กะได มีหลักฐานแน่นหนา มาก ทั้งในเชิงภาษาศาสตร์
พันธุศาสตร์ และโบราณคดี ที่ระบุว่าบรรพบุรุษผู้พูดตระกูลภาษาไท-กะได
มีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่บริเวณตอนใต้ของจีน โดยเฉพาะในพื้นที่มณฑลกว่างสี
กว่างตุง เกาะไหหลำ และตอนเหนือของเวียดนาม เทคโนโลยีการตรวจ
DNA ในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมาได้เปลี่ยนข้อสันนิษฐานให้กลายเป็นข้อเท็จจริง
ทางวิทยาศาสตร์ การตรวจกลุ่มประชากรที่พูดภาษาไท-กะไดในปัจจุบัน
เช่น ชาวไทในไทย ลาว และชาวจ้วงในจีน พบว่ามีเครื่องหมายทางพันธุกรรม
ที่เชื่อมโยงกันอย่างชัดเจน และแตกต่างจากกลุ่มผู้พูดภาษาจีนอันอย่างสิ้นเชิง
งานวิจัยปัจจุบันระบุว่าต้นกำเนิดของกลุ่มคนไท ได้อพยพออกจากจีนเมื่อ
ประมาณ ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ ปีก่อน เนื่องจากการขยายตัวของอาณาจักรฮั่น
ที่ผลักดันให้กลุ่มคนท้องถิ่นทางตอนใต้ต้องอพยพหนี กลุ่มคนไทเริ่มเคลื่อนย้าย
ลงมาตามลุ่มแม่น้ำหลักคือ โขง สาละวิน และเจ้าพระยาอย่างค่อยเป็นค่อยไป
เพื่อหาที่ราบลุ่มทำนา เมื่อกลุ่มคนไทเคลื่อนลงมาถึงดินแดนที่เป็นประเทศไทย
ในปัจจุบัน พวกเขาไม่ได้มาไล่ฆ่าคนพื้นเมืองเดิม ซึ่งก็คือกลุ่ม มอญ-เขมร
ที่มาก่อน แต่ได้เข้ามาผสมผสานและรับเอาวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น พุทธศาสนา
และการปกครองแบบขอม มาปรับใช้จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ “สยาม”
เป็นการ “กลืนกลายทางวัฒนธรรม” ทำให้คนพื้นเมืองเดิม รวมทั้งกลุ่ม
คนมอญ-เขมร ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้เปลี่ยนมาพูดภาษาไทและรับ
วัฒนธรรมไท จนกลายเป็น “คนไทย” ในปัจจุบัน ดังนั้นคนไทยในปัจจุบัน
จึงมีสายเลือดผสมทั้งไท-กะได และมอญ-เขมร อยู่ในตัว

๒.๓ คนไทยกับคนกัมพูชาปัจจุบันเป็นคนกลุ่มเดียวกันหรือไม่?

คำตอบที่ถูกตั้งข้อสงสัยในทางวิชาการคือ “ไม่ใช่กลุ่มเดียวกันโดยกำเนิด แต่ได้ผสมปนเปกันมีสายเลือดผสมที่ใกล้ชิดกันมาก” เป็นที่ชัดเจนว่าบรรพบุรุษเจ้าของภาษาไทและภาษาเขมรเป็นคนคนละกลุ่มกัน แต่สำหรับคนไทยและกัมพูชาซึ่งเป็นลูกผสมในปัจจุบันนั้น ในเชิงพันธุศาสตร์ งานวิจัยดีเอ็นเอระบุว่า คนไทยภาคกลางและคนกัมพูชามีโครงสร้างพันธุกรรมที่ใกล้ชิดกันมากที่สุดคู่หนึ่งในภูมิภาค เนื่องจากมีการแต่งงานข้ามกลุ่มและกวาดต้อนประชากรไปมาตลอดหลายร้อยปี ในเชิงวัฒนธรรมเราต่างเป็น ลูกผสมของอารยธรรมอินเดียที่ทับซ้อนอยู่บนฐานวัฒนธรรมกสิกรรมลุ่มน้ำเหมือนกัน ความแตกต่างที่เป็นจุดแยกที่สำคัญคือ “ภาษา” ซึ่งคนละตระกูลกันอย่างชัดเจน (ไท-กะได vs ออสโตรเอเชียติก) แต่ทั้งสองภาษาก็มีการหยาบคายคำศัพท์กันไปมาอย่างมหาศาล

สรุปภาพรวมความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างชาวไทยและกัมพูชา ดินแดนสุวรรณภูมิหรืออุษาคเนย์ เปรียบเสมือน “เบ้าหลอม” คนในพื้นที่นี้เข้าด้วยกัน ซึ่งรวมทั้งชาวไทยและชาวเขมร จะเห็นว่าแผ่นดินนี้เดิมมีชาวพื้นเมืองอยู่แล้ว จากนั้นบรรพบุรุษเจ้าของภาษามอญ-เขมร ได้อพยพลงมาจากจีนตอนใต้ระลอกแรกเมื่อประมาณ ๔,๐๐๐-๔,๕๐๐ ปีก่อน มากระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง ที่ราบสูงโคราช และลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อตั้งอาณาจักรขอมโบราณฟูนันและเจนละที่ยิ่งใหญ่มาก่อน ส่วนบรรพบุรุษเจ้าของภาษาไท ได้อพยพลงมาจากพื้นที่ใกล้เคียงกันในจีนตอนใต้ แต่ลงมาระลอกหลัง คือช่วงประมาณ ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ ปีก่อน และลงมาหนาแน่นมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ ยุคเดียวกับการเสื่อมถอยของอาณาจักรขอม การเคลื่อนตัวลงมาตามแม่น้ำเจ้าพระยาจุน้ำท่วมบ่อทรายเข้าสู่พื้นที่การปกครองของอาณาจักรขอมเดิม และเมื่อมาถึงช่วงปลายอาณาจักรพระนครเมื่อศูนย์กลางอำนาจขอมอ่อนแอลง กลุ่มคนไทที่ผสมผสานกับคนท้องถิ่นเดิม ได้สถาปนารัฐของตนเองขึ้น เช่น สุโขทัย และอยุธยา

ต่อมาอาณาจักรอยุธยาได้เข้าโจมตีกวาดต้อนนครรัฐผู้คนรวมทั้งศิลปะ
วิทยาการจากอาณาจักรพระนคร รับเอาแบบแผนการปกครองและศิลปกรรม
จากขอมมาปรับปรุงให้เป็นแบบของตน ตลอดจนมีการผสมผสานทั้งทาง
เชื้อชาติและวัฒนธรรม จากการที่อยู่อาศัยร่วมอาณาจักรขอมในพื้นที่
เดียวกันมาก่อน กลุ่มคนไทยที่เรียกตนเองว่าสยามได้แผ่อิทธิพลเข้าไปใน
กัมพูชาและกวาดต้อนนครรัฐผู้คนมาเป็นคนในอาณาจักรของสยามในภายหลัง
อีกหลายระลอกจนกระทั่งกัมพูชากลายเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส
จึงยุติลง แต่ความขัดแย้งเรื่องดินแดนและวัฒนธรรมที่เป็นผลพวงจากอดีต
ก็ยังคงมีมาตลอดจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นคนไทยและคนกัมพูชาในปัจจุบัน
จึงมีทั้งเชื้อสายที่อพยพมา ปนเปกกับเชื้อสายคนท้องถิ่นเดิม ยิ่งไปกว่านั้น
เมื่อได้สำรวจต่อไปจะพบว่าแม้แต่ไทยและเขมรเองก็มีการผสมปนประหว่างกัน
อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เรื่องราวความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างไทยและ
กัมพูชา ในยุคต่าง ๆ มีรายละเอียดดังจะได้ลำดับต่อไป

๓. ยุคอาณาจักรขอมโบราณ พุณัน เจนละ และพระนคร: ความรุ่งโรจน์ ที่จบลงด้วยรอยร้าว

เราไม่ทราบว่หลังจากบรรพบุรุษกลุ่มคนที่พูดภาษาเขมรอพยพ
เข้ามาเมื่อ ๔,๐๐๐-๕,๐๐๐ ปีก่อน แล้วได้ทำอะไรบ้าง แต่เมื่อถึงราว ๆ
๑,๕๐๐ ปีที่แล้ว มีหลักฐานว่าอาณาจักรขอมโบราณได้ก่อตั้งขึ้นแล้ว สืบทอด
กันมาสามอาณาจักรในนาม อาณาจักรพุณัน อาณาจักรเจนละ และอาณาจักร
พระนคร ในที่สุด ในยุคนี้กัมพูชาอันหมายถึงกลุ่มคนที่พูดภาษาเขมรเป็น
มหาอำนาจของภูมิภาค ขณะที่กลุ่มคนไทยยังเป็นเพียงเมืองบริวารหรือกลุ่ม
อิสระ ความร่วมมือเกิดจากการผสมผสานทางวัฒนธรรม ศาสนา และการ
ปกครอง แต่ความขัดแย้งเริ่มขึ้นเมื่ออำนาจส่วนกลางของขอมเริ่มเสื่อมถอย
ในช่วงปลายอาณาจักรพระนคร ทำให้เมืองในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาแยกตัว
เป็นอิสระและกลับมาทำหายอาณาจักรขอมโบราณในที่สุด

๓.๑ ยุคอาณาจักรฟูนัน (พุทธศตวรรษที่ ๖ - ๑๑): เครื่องขาย การค้าทางทะเล

ในยุคนี้ กัมพูชาในนามฟูนัน (Funan) เป็นมหาอำนาจทางทะเลแห่งแรกของภูมิภาค เราทราบเรื่องราวผ่านจดหมายเหตุของทูตชาวจีนที่เดินทางมาในพุทธศตวรรษที่ ๘ ซึ่งบันทึก “ตำนานการสร้างเมือง” เอาไว้ในจดหมายเหตุราชวงศ์เหลียง (Liang Shu) ว่าผู้ก่อตั้งอาณาจักรฟูนันคือชายที่ชื่อว่า “หุนเทียน” (Hun-t'ien) สันนิษฐานว่าตรงกับชื่อภาษาสันสกฤตว่า “โกณฑัญญะ” (Kaundinya) เชื่อว่าเป็นชาวอินเดียที่ผ่านมาตามเส้นทางการค้า หรืออาจตั้งรกรากอยู่ในแถบคาบสมุทรมลายูหรือหมู่เกาะก่อนแล้วจึงขยับขยายขึ้นมา ตามตำนานระบุว่าเขาเป็นพราหมณ์ที่ฝันว่าได้รับบุญพิเศษจากเทพเจ้า แล้วล่องเรือมาทางตะวันออกจนมาถึงฟูนัน ได้พบกับผู้นำพื้นเมืองที่เป็นสตรี นางได้นำกองทัพเรือออกมาต่อสู้แต่พ่ายแพ้ต่อบุญพิเศษ สุดท้ายทั้งสองได้แต่งงานกัน ฝ่ายชายนำระบบการปกครอง ภาษาเขียน สันสกฤต และศาสนาเข้ามา ส่วนฝ่ายหญิงคือเจ้าของดินแดนและทรัพยากร ซึ่งนักวิชาการเชื่อว่าเป็นกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก หรือบรรพบุรุษมอญ-เขมรนั่นเอง

ในด้านอาณาเขต ฟูนันไม่ได้มีลักษณะเป็นรัฐที่มีเส้นพรมแดนชัดเจนแบบปัจจุบัน แต่มีลักษณะเป็น “ระบบมณฑล” (Mandala) มีเมืองบริวารที่ส่งบรรณาการให้ ศูนย์กลางอยู่ที่เมือง อังกอร์บุรี (จังหวัดตาแก้ว กัมพูชา) และเมืองท่าอีกเอี้ยว (จังหวัดอานขาง เวียดนามตอนใต้) **ทิศตะวันออก**ครอบคลุมพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงทั้งหมด **ทิศตะวันตก**แผ่อิทธิพลเข้ามาในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาภาคกลางของไทย และข้ามคาบสมุทรมลายูไปถึงอ่าวเบงกอล **ทิศใต้**ครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำทับสะแกไปจนถึงแหลมมลายูเพื่อควบคุมเส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทรมลายู และ**ทิศเหนือ**แผ่ไปตามลำน้ำโขงถึงบริเวณจำปาสักลาวตอนใต้

ฟูนันปรากฏชื่อกษัตริย์เพียง ๘ พระองค์ เท่าที่บันทึกในจดหมายเหตุราชวงศ์จีน ที่สำคัญได้แก่ พราหมณ์โกณฑัญญะผู้ก่อตั้ง ฟาน ชือหมาน (Fan Shih-man) “มหाराชแห่งฟูนัน” ผู้ขยายอาณาจักรอย่างกว้างขวางที่สุด ทรงสร้างกองทัพเรือขนาดใหญ่และปราบปรามรัฐเพื่อนบ้านได้กว่า ๑๐ รัฐ ฟาน จาน (Fan Chan) กษัตริย์นักรบทูตพระองค์แรกที่ส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับอินเดียและจีน โกณฑัญญะที่ ๒ พราหมณ์จากอินเดียที่เข้ามาปกครองและจัดระเบียบสังคมใหม่ตามแบบอินเดียอย่างเข้มข้น และรุทรรมัน (Rudravarman) กษัตริย์องค์สุดท้ายที่มีในบันทึกจีน ผู้ทำให้เกิดความขัดแย้งภายในและนำไปสู่การเสื่อมถอยก่อนถูกอาณาจักรเจนละเข้าครอบครอง

ความยิ่งใหญ่ของฟูนัน เห็นได้จากผลงานที่น่าทึ่งที่สุดคือวิศวกรรมระบบชลประทาน การขุดคลองขนาดมหึมายาวหลายร้อยกิโลเมตร เชื่อมต่อจากอังกอร์บุรีไปถึงอ็อกเอี้ยว คลองเหล่านี้ไม่ได้ใช้เพียงเพื่อการขนส่ง แต่ใช้เพื่อระบายน้ำเปรี้ยวจากดินชายฝั่งและนำน้ำจืดมาใช้ในการเกษตร ภาพถ่ายดาวเทียมในปัจจุบันยังคงเห็นร่องรอยคลองเหล่านี้้อย่างชัดเจน ฟูนันยังสร้างเมืองท่าอ็อกเอี้ยวไว้เป็นศูนย์กลางการค้าโลก นักโบราณคดีขุดพบเหรียญทองคำของจักรพรรดิโรมัน (Antoninus Pius) กระจกจากเปอร์เซีย ถูกปิดจากอินเดีย และเครื่องปั้นดินเผาจากจีน สิ่งเหล่านี้พิสูจน์ว่าฟูนันคือจุดเชื่อมต่อสำคัญของเส้นทางสายไหมทางทะเล ฟูนันเป็นรัฐแรกที่เปลี่ยนความเชื่อท้องถิ่น เช่น การนับถือบรรพบุรุษ งาม ให้กลายเป็นระบบกษัตริย์แบบสมมติเทพ โดยรับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนาเข้ามา กลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมให้กับเขมรและไทยในเวลาต่อมา

ปฏิสัมพันธ์กับ “คนไทย” ในยุคนั้น คำว่า “ไทย” หรือ “กัมพูชา” ยังไม่มีอยู่จริง ประชากรในอาณาจักรฟูนันและดินแดนโดยรอบประกอบด้วยกลุ่มมอญ-เขมร เป็นส่วนใหญ่และเป็นแกนหลักของฟูนัน รวมถึงพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาภาคกลางของไทยในตอนนั้นด้วย ซึ่งประกอบด้วยบรรพบุรุษ

ของชาวเขมร ชาวมอญ และชาว “ละว้า” ซึ่งเป็นกลุ่มมลายู-โพลินีเซียน (Austronesian) ที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลและคาบสมุทรม เป็นกลุ่มที่มีทักษะการเดินเรือสูง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่าในยุคพูนัน บรรพบุรุษกลุ่มที่พูดภาษาไทยส่วนใหญ่ยังตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตอนใต้ของจีนและเวียดนามเหนือ ยังไม่ได้อพยพลงมาถึงภาคกลางของไทยจนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘ คนพื้นเมืองที่เป็นบรรพบุรุษคนไทยปัจจุบัน เช่น ชาวมอญ โบราณ และชาวละว้า มีความสัมพันธ์กับพูนันอย่างใกล้ชิดในลักษณะเป็นเมืองบริวารในเครือข่ายอำนาจ มีหลักฐานว่าทางโบราณคดีในไทยจากเมืองโบราณอู่ทอง (สุพรรณบุรี) เมืองจันทเสน (นครสวรรค์) และ นครปฐม โบราณ ว่าเคยเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายพูนัน หรือเป็นเมืองท่าที่ส่งบรรณาการให้พูนัน มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม หลักฐานโบราณคดีที่พบในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา เช่น ลูกปัด แก้ว เครื่องทอง และตราประทับ สอดคล้องกับที่พบในเมืองอ็อกเอ็วศูนย์กลางของพูนัน แสดงให้เห็นว่าคนพื้นเมืองเดิมในไทย เช่น มอญ-เขมร ละว้า อยู่ภายใต้อิทธิพลพูนัน เป็นส่วนหนึ่งของระบบการค้าโลกที่พูนันควบคุมอยู่ นอกจากนั้นเมื่ออาณาจักรพูนันล่มสลายลงในพุทธศตวรรษที่ ๑๑ กลุ่มคนในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งนักวิชาการเชื่อว่าเป็นชาวมอญโบราณ ได้สถาปนาอำนาจขึ้นมาใหม่เป็น “อาณาจักรทวารวดี” ดังนั้น ทวารวดีจึงได้รับมรดกทางวัฒนธรรมต่อมาจากพูนันโดยตรง จะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งที่หลอมรวมกับบรรพบุรุษไท-กะได” กลายมาเป็นผู้สืบทอดดินแดนเมื่อกลุ่มคน ไท-กะได อพยพลงมาในภายหลัง พวกเขาได้ผสมผสานสายเลือดและรับเอาวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากพูนันและทวารวดี เข้ามาเป็นของตนจนกลายเป็น “คนไทย” ในปัจจุบัน ดังนั้นหากท่านเป็นคนไทยเชื้อสายคนภาคกลาง บรรพบุรุษทางสายเลือดของท่าน อาจเป็นกลุ่มมอญ-ละว้า ซึ่งเคยเป็นประชากรของอาณาจักรพูนันมาก่อน แต่เอกลักษณ์ “ภาษาไทย” และ “วัฒนธรรมไท” เพิ่งจะเข้ามารวมตัวกับรากเหง้าพูนันในภายหลัง

๓.๒ ยุคอาณาจักรเจนละ (พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๓): การขยายอำนาจสู่ภาคอีสาน

เจนละ (Chenla/Zhenla) เดิมเป็นรัฐบริวารของพุนันททางตอนเหนือ ได้เข้ามายึดอำนาจจากพุนัน แล้วเปลี่ยนจากการค้าชายฝั่งมาเป็นการรุกคืบเข้าสู่แผ่นดินใหญ่ เมื่อพระเจ้ามเหศวรมัน (หรือเจ้าชายจิตรเสน) กษัตริย์นักรบที่ยิ่งใหญ่ ทรงแผ่อำนาจเข้ามาในภาคอีสานของไทยในปัจจุบันอย่างเป็นระบบ มีการสร้างศิลาจารึกประกาศชัยชนะไว้มากมาย

อาณาจักร **เจนละ** เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของประวัติศาสตร์อุษาคเนย์ เพราะเป็นยุคที่เปลี่ยนผ่านจากรัฐชายฝั่งในสมัยพุนัน มาสู่รัฐภายในภาคพื้นทวีป ซึ่งเป็นรากฐานโดยตรงของอาณาจักรพระนครในเวลาต่อมา ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์และศิลาจารึก อาณาจักรเจนละตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง คือลาวตอนใต้และอีสานตอนใต้ของไทย ผู้ก่อตั้งและขยายอำนาจจนเป็นอิสระจากพุนันมีบุคคลสำคัญ ๒ พระองค์ คือ **พระเจ้าภวรมันที่ ๑** (Bhavavarman I) เจ้าชายในราชวงศ์พุนันที่ขยับขยายอำนาจไปทางเหนือ และสถาปนากรุง**ภู**เป็นราชธานีซึ่งเชื่อว่าอยู่แถบจำปาสักถึงจังหวัดสตึงแตรงในปัจจุบัน และ**พระเจ้ามเหศวรมัน** (Mahendrarman) หรือ เจ้าชายจิตรเสน (Citrasena) พระอนุชาของภวรมัน ผู้ทรงเป็นนักรบที่แท้จริง ทรงกรีธาทัพลงมาปราบปรามหัวเมืองพุนันททางตอนใต้จนราบคาบ และมีการปักปันเขตแดนโดยการสร้างศิลาจารึกไว้มากมายตามลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำมูลในเขตไทย เจนละมีอาณาเขตอันกว้างใหญ่ มีดินแดนที่เป็นหัวใจสำคัญในภาคอีสานของไทยบริเวณลุ่มน้ำมูลและน้ำชี ในยุคที่รุ่งเรืองที่สุดสมัยพระเจ้าอีสานวรมันที่ ๑ เจนละมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางกว่าพุนันในแง่ของดินแดนภายใน **ทิศเหนือ**ครอบคลุมถึงแขวงจำปาสัก ลาวตอนใต้ และลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง **ทิศใต้**ครอบคลุมพื้นที่กัมพูชาปัจจุบันเกือบทั้งหมด และสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงคือเวียดนามตอนใต้ **ทิศตะวันออก**จรดอาณาจักรจามปาหรือเวียดนามกลาง **ทิศตะวันตก**แผ่อิทธิพลเข้าสู่ที่ราบสูงโคราชภาคอีสานของไทยและลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบนจรดเขตทวารวดี

เจนละมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนและเป็นต้นแบบให้อาณาจักรพระนคร ได้แก่ สถาปัตยกรรมกลุ่มปราสาทสมโบร์ไพรกุก (Sambor Prei Kuk) หรือเมืองจีสานปุระ เป็นมรดกโลกที่แสดงถึงการสร้างปราสาทด้วยอิฐที่มีความประณีตสูงมาก ก่อนจะพัฒนาเป็นปราสาทหินในยุคต่อมา ด้านภาษาและอักษร เริ่มมีการใช้ภาษาเขมรโบราณในศิลาจารึกควบคู่ไปกับภาษาสันสกฤต ซึ่งถือเป็นการเริ่มสร้างอัตลักษณ์ทางภาษาของตนเองแยกจากอารยธรรมอินเดีย ด้านประติมากรรม ศิลปะยุคเจนละ เช่น ศิลปะแบบพนมดา ได้รับการยกย่องจากนักประวัติศาสตร์ศิลปะว่ามีสัดส่วนที่สวยงามและดูเป็นมนุษย์ (Naturalism) มากที่สุดยุคหนึ่ง

สาเหตุการล่มสลาย เจนละไม่ได้ล่มสลายเพราะถูกทำลายโดยสงครามจากภายนอกในทันที แต่เกิดจากความแตกแยกภายใน และการรุกรานโดยชาวจากทางทะเล จนทำให้แตกแยกเป็นเจนละบกและเจนละน้ำ หลังรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๑ (พ.ศ.๑๒๒๔) เกิดปัญหาการสืบราชบัลลังก์ ทำให้อาณาจักรแยกเป็น ๒ ส่วน โดยเจนละบกอยู่ทางตอนเหนือคือลาวตอนใต้และอีสานของไทย มีความมั่นคงกว่าเพราะอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน ส่วนเจนละน้ำอยู่บริเวณที่ราบลุ่มปากแม่น้ำโขง มีความวุ่นวายทางการเมืองและแตกเป็นรัฐอิสระย่อย ๆ หลังจากนั้นต้องพบกับการรุกรานจากชาว (Java) โดยในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ราชวงศ์ไศเลนทร์จากชาวผู้สร้างบุโรพุทโธ ได้ส่งกองทัพเรือมารุกรานเจนละน้ำ มีตำนานบันทึกว่ากษัตริย์ชาวได้สังคตพระเศียรกษัตริย์เจนละที่ได้ตรัสสพประมาทกษัตริย์ชาว แล้วจับเจ้าชายน้อยไปเป็นตัวประกัน ต่อมาเจนละจึงสิ้นสุดลงเมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ ซึ่งถูกจับไปเป็นตัวประกันที่ชาว เดินทางกลับมารวบรวมแผ่นดินเจนละบกและเจนละน้ำเข้าด้วยกัน พร้อมประกาศเอกราชจากชาวบพนมกุเลน (บริเวณจังหวัดเสียมเรียบ) ในปี พ.ศ.๑๓๔๕ สถาปนาเป็น **“อาณาจักรพระนคร”** (Angkor Empire) ในที่สุด เจนละจึงเป็นยุคที่ความเป็นเขมรเริ่มก่อตัวชัดเจนที่สุด มีการย้ายศูนย์กลางจากทะเลเข้าสู่ลุ่มน้ำลึก และที่สำคัญคือเป็นยุคที่อิทธิพลของเขมรแผ่เข้าไปในที่ราบสูงโคราชของไทยอย่างเป็นระบบเป็นครั้งแรก

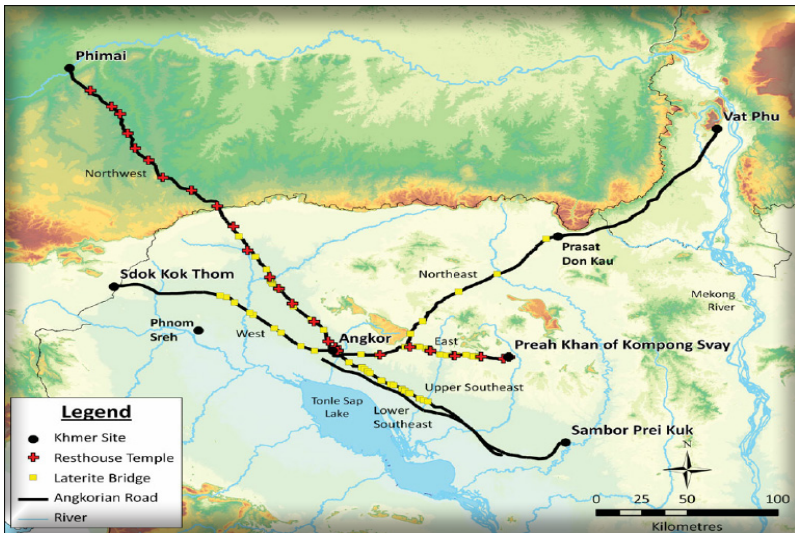
ความสัมพันธ์กับ “คนไทย” ในยุคเจนละ คนไท-ไต ยังไม่ได้อพยพมา จะมีก็แต่คนพื้นเมืองดั้งเดิม ดินแดนอีสานของไทยโดยเฉพาะลุ่มน้ำมูลและน้ำชีคือหัวใจของอาณาจักรเจนละ ดังนั้นบรรพบุรุษของคนไทยในภาคอีสานคือกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร เช่น บรรพบุรุษชาวเขมรสูง ชาวญวน ชาวละว้า คือประชากรกลุ่มใหญ่ของเจนละ พระเจ้ามเหศวรมัน (จิตรเสน) ใช้ภาคอีสานของไทยเป็นฐานในการแผ่อำนาจ มีการสร้างศิลาจารึกไว้มากมาย เช่น ที่ปากมูล (อุบลราชธานี) และ ถ้ำเป็ด (ชัยภูมิ) มีเมืองสำคัญคือแหล่งโบราณคดี เช่น เมืองฟ้าแดดสงยาง (กาฬสินธุ์) หรือ เมืองเสมา (นครราชสีมา) ในยุคต้นมีร่องรอยการติดต่อและรับอิทธิพลทางศิลปะจากเจนละอย่างชัดเจน ในขณะที่เจนละรุ่งเรืองในทางตะวันออก ในทางตะวันตก (ภาคกลางของไทย) ก็มีการก่อตัวของอาณาจักรทวารวดีโดยกลุ่มที่พูดภาษามอญโบราณ ซึ่งต่อมาเป็นบรรพบุรุษทางสายเลือดและวัฒนธรรมของคนไทยภาคกลาง **ความสัมพันธ์กับกลุ่มนี้เป็นการปะทะและขวางกั้น** โดยเจนละพยายามขยายอำนาจเข้ามาในลุ่มน้ำเจ้าพระยา แต่ถูกขัดขวางโดยเครือข่ายเมืองทวารวดี ทำให้เจนละไม่สามารถยึดครองภาคกลางของไทยได้อย่างเบ็ดเสร็จเท่ายุคอาณาจักรพระนครในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามก็ได้มีการแลกเปลี่ยนทางศิลปะ พบประติมากรรมแบบเจนละ เช่น พระนารายณ์สวมหมวกทรงกระบอก ในเขตจังหวัดศรีสะเกษและปราจีนบุรี ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างอิทธิพลทวารวดีและเจนละ แสดงถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมบริเวณชายขอบ มีลักษณะเป็นเครือข่ายเครือข่ายทางวัฒนธรรม ด้านภาษาทั้งเจนละ (เขมรโบราณ) และทวารวดี (มอญโบราณ) พูดภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติกเหมือนกัน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความเชื่อและศิลปกรรมได้ง่าย ด้านศาสนา ทั้งสองฝ่ายรับพุทธศาสนาและฮินดูจากอินเดียเหมือนกัน แต่เจนละจะหนักไปทางฮินดูไศวนิกาย (บูชาพระศิวะ) ขณะที่ทวารวดีจะหนักไปทางพุทธศาสนา แม้คนไทยปัจจุบันจะพูดภาษาตระกูลไท-กะได แต่สายเลือดส่วนใหญ่ของคนอีสานและคนภาคกลางสืบทอดมาจากประชากรในยุคเจนละและทวารวดีเหล่านี้เอง

๓.๓ ยุคอาณาจักรพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๔-๒๐): ยุคแห่งการรวมศูนย์และสงคราม

อาณาจักรพระนคร (Angkor Empire) ซึ่งคนไทยเรียกชื่อในนามอาณาจักรขอม คือยุคสมัยที่รุ่งเรืองที่สุดของอารยธรรมเขมร เป็นหนึ่งในจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์อุษาคเนย์ ต้นแบบของศูนย์กลางอำนาจ ที่ได้วางรากฐานทางวัฒนธรรม การปกครอง และศิลปกรรมให้กับทั้งกัมพูชา ลาว และไทย กลายเป็นทั้งจุดเริ่มต้นของความร่วมมือและความขัดแย้งในอีกหลายร้อยปีต่อมา ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้สถาปนาอาณาจักรพระนครคือ **พระเจ้าชัยวรมันที่ ๒** (Jayavarman II) ซึ่งถูกจับไปเป็นตัวประกันที่ “ชวา” (สันนิษฐานว่าเป็นราชวงศ์ไศเลนทรในอินโดนีเซีย หรืออาจเป็นรัฐในกลุ่มน้ำโขงที่ได้รับอิทธิพลชวา) ก่อนจะเดินทางกลับมารวบรวมบ้านเมืองที่แตกแยกในยุคเจนละให้เป็นหนึ่งเดียว โดยในปี พ.ศ.๑๓๔๕ พระองค์ทรงประกอบพิธี **“เทวราชา”** บนพนมกุเลนเพื่อประกาศเอกราชไม่ขึ้นต่อชวา และสถาปนาพระองค์เป็นจักรพรรดิเหนือราชอาณาจักรอื่น ๆ (Chakravartin) จุดนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของยุคพระนครอย่างเป็นทางการ ต่อมาได้ย้ายเมืองหลวงจากพนมกุเลน มาทริทราลัย และยโสธรปุระ (หรือเมืองพระนคร ในจังหวัดเสียมเรียบ) เพื่อให้ใกล้เขาหินทรายพนมบาแค็ง และแม่น้ำเสียมเรียบในปัจจุบัน เหมาะแก่การสร้าง “บาราย” หรืออ่างเก็บน้ำขนาดมหึมา เช่น บารายตะวันตกที่จุน้ำได้มหาศาล เพื่อใช้ในการเกษตรและอุปโภคบริโภค ทำให้เมืองพระนครรองรับประชากรได้นับล้านคนมากกว่าเมืองใด ๆ ในยุโรปก่อนนั้น อาณาเขตของอาณาจักรพระนครในยุคที่รุ่งเรืองที่สุด ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาคพื้นทวีป **ทิศเหนือ**แผ่ไปถึงลาวตอนบน หลวงพระบาง และชายแดนยูหนาน **ทิศตะวันตก**ครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของประเทศไทยปัจจุบันไปจนถึงชายแดนพม่า มีปราสาทเมืองสิงห์ที่กาญจนบุรีเป็นประตูด้านตะวันตก **ทิศตะวันออก**ครอบคลุมอาณาจักรจามปา คือเวียดนามกลางและได้

ทิศใต้เพื่ออิทธิพลลงไปถึงคาบสมุทรมลายูบริเวณคอคอตกกระในยุคแรกมีเมืองหลายเมืองปกครองโดยเครือพระญาติ ในช่วงปี พ.ศ.๑๖๐๐ เป็นต้นมาราชวงศ์เดิมเริ่มอ่อนแอลง เกิดการชิงอำนาจกันเองระหว่างพระญาติในที่สุดในปี พ.ศ.๑๖๓๒ ราชวงศ์มหิธรปุระผู้สร้างปราสาทหินพิมาย ซึ่งมีฐานกำลังอยู่ที่เมืองมหิธรปุระ บริเวณพิมาย-ลุ่มน้ำมูลหรือภาคอีสานของไทย ได้ยึดเมืองหลวงได้สำเร็จ เมืองพระนครได้เจริญมาเป็นลำดับกระทั่งในปี พ.ศ. ๑๖๕๖ **พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒** ทรงเริ่มสร้าง**นครวัด (Angkor Wat)** เพื่อเป็นศาสนสถานประจำรัชกาล หลังจากสร้างเสร็จไม่นานนัก ในปี พ.ศ. ๑๗๒๐ กองทัพจามปาจากเวียดนามกลาง ได้ล่องเรือผ่านแม่น้ำโขงและแม่น้ำโดนเลสาบ เข้ามายึดเมืองพระนครและเผาทำลายพระราชวัง กษัตริย์ยอมถูกสังหาร เมืองพระนครตกอยู่ภายใต้อำนาจของจามปาอยู่ระยะหนึ่ง ทำให้เจ้าชายชัยวรมันทรงรวบรวมไพร่พลโดยเฉพาะจากฐานอำนาจเดิมของราชวงศ์มหิธรปุระทางทิศเหนือ เข้าทำการสู้รบและขับไล่พวกจามปาออกไปได้สำเร็จ แล้วปราบเชื้อพระวงศ์คู่แข่งขึ้นครองราชย์เป็น**พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗** จากนั้นทำสงครามยึดเอื้อกับอาณาจักรจามปาจนยึดจามปาได้ในที่สุด บทเรียนจากสงครามกับจามปาทำให้พระองค์ต้องเปลี่ยนจากเมืองเปิด มาสร้าง**นครวม** ให้เป็น **“ปราการที่ไม่มีวันแตก”** ทับบนเมืองยโสธรปุระเดิมที่ถูกกองทัพจามปาเผาทำลาย มีกำแพงหินสูง ๘ เมตร และคูน้ำกว้าง ๑๐๐ เมตรล้อมรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ยาวด้านละ ๓ กิโลเมตร เพื่อป้องกันไม่ให้ศัตรูบุกเข้ามาถึงใจกลางเมืองได้ง่ายๆ เหมือนในอดีต และสร้าง**ปราสาทบายน** เป็นปราสาทประธาน ตั้งอยู่ ณ จุดกึ่งกลางของเมืองนครวม มีใบหน้าลึกลับขนาดใหญ่ของพระโพธิสัตว์โลกิเตศวรหรือพระพักตร์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เป็นตัวแทน **“สายตาของพระโพธิสัตว์และกษัตริย์”** ที่สอดส่องดูแลและปกป้องราษฎรไปทั้ง ๔ ทิศ ของอาณาจักร หลังจากถูกจามปายึดเมือง ประชาชนเสียชีวิตมาก การสร้างกำแพงเมืองที่หึมาและปราสาทบายนที่ดูเข้มขลังช่วยสร้างความรู้สึกลดภัยและศักดิ์สิทธิ์กลับคืนมา นอกจากนี้ ทรงเห็นว่าการ**เข้าถึงเมืองหลวงที่ล่าช้า**คือจุดอ่อนสำคัญของจักรวรรดิ จึงทรงสร้าง**ราชมรรคา** เป็นระบบถนนและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้กองทัพ

สามารถเคลื่อนที่ได้อย่างรวดเร็วจากเมืองบิรวารมาช่วยเมืองหลวง และเพื่อการติดต่อค้าขายภายในราชอาณาจักร ประกอบด้วยเครือข่ายถนนลาดหิน ๕ เส้นทาง เชื่อมจากเมืองพระนครถึงเมืองสำคัญต่าง ๆ มี**ธรรมศาลา** หรือบ้านพักคนเดินทาง ๑๒๑ แห่ง และ**โอโรคยศาลา**หรือสถานพยาบาล ๑๐๒ แห่งทั่วอาณาจักร โดยเฉพาะเส้นทางการสื่อสารระหว่างเมืองพระนครกับเมืองพิมายให้สะดวกที่สุด เส้นทางนี้มีระยะทางประมาณ ๒๒๕ กิโลเมตร ธรรมศาลาทั้งหมด ๑๗ แห่ง ตัดข้ามเทือกเขาพนมดงรักผ่าน “ช่องตาเมื่อน” หรือ “ช่องตะโก” เชื่อมโยงศูนย์กลางอำนาจกับฐานอำนาจเดิมของบรรพบุรุษราชมรรคาจึงเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่เชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาในสมัยโบราณให้เป็นเนื้อเดียวกันภายใต้ร่มเงาของราชวงศ์มหัทธิธรปุระนั่นเอง นำเสียดายที่ปราสาทและสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ กลับกลายเป็นมรดกให้ลูกหลานคือไทยกับกัมพูชาต้องมาชนฆ่าแย่งชิงกันในปัจจุบัน

รูปที่ ๒ ราชมรรคา ระบบถนนหิน ๕ สายที่พุ่งออกจากเมืองพระนคร (Angkor) ไปทั่วอาณาจักรพระนครโดยเฉพาะอย่างยิ่งเส้นที่มุ่งสู่พิมาย ฐานอำนาจเดิมของราชวงศ์มหัทธิธรปุระ ราชวงศ์ของชัวยรมันที่ ๗ ในแดนอีสานของไทย ที่มา: researchgate.net

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับขอม ในเวลานี้ชาวไท-กะไดได้เดินทาง มาสร้างบ้านเมืองในลุ่มน้ำเจ้าพระยาแล้ว อย่างช้าอาจจะตั้งแต่ครั้งเมื่อ สร้างนครวัด มีหลักฐานที่อาจชี้ว่าบรรพบุรุษคนไทยที่พูดภาษาตระกูล ไท-กะได อยู่ในอาณาจักรพระนครแล้ว นั่นคือหลักฐานภาพสลักนูนต่ำ “เสียมกุก” (Syam Kuk) บนผนังระเบียงปราสาทนครวัดที่สร้างโดยพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ แสดงภาพสลักขบวนทัพผสมของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ โดยมีกองทัพขบวนแรก ซึ่งนำหน้าสุดแต่งกายต่างจากทหารขอม มีจารึกกำกับว่า “นะ เสียมกุก” (นี่คือพวกสยามกุก) ซึ่งยังเป็นที่ยกเถียงกันว่าคนเสียมในที่นี้หมายถึงคนสยาม ไซหรือไม้อะไรก็ตามความสัมพันธ์ในยุคนี้ในตอนต้นอาจเป็นพันธมิตรกัน สืบเนื่องจากลักษณะกองทัพเสียมในภาพสลักนั้นเป็นรัฐที่มีฉัตรขาวเท่ากับ กษัตริย์ขอม ผู้นำของไทย เช่น พ่อขุนผาเมืองทรงมีพระชายาเป็นราชธิดา จากอาณาจักรขอม เป็นต้น ในยุคอาณาจักรพระนครนี้ พื้นที่ส่วนใหญ่ของ ประเทศไทยในปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิขอมโบราณอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาว “ละโว้” (Lavo) ลูกผสมมอญ-เขมร-ไทย ในพื้นที่ ภาคกลางของไทยที่ลพบุรี เป็นศูนย์กลางอำนาจที่สำคัญอันดับสองของ อาณาจักรพระนครในฝั่งตะวันตก เป็นการผสมผสานระหว่าง **ชาวมอญโบราณ** จากทวารวดีเดิม กับ **ชาวขอม** ที่ส่งมาปกครอง ราชวงศ์จากละโว้ มักมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกษัตริย์ที่เมืองพระนคร บางครั้งกษัตริย์ จากละโว้ได้ปกครองราชย์ที่เมืองพระนคร เช่น พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ละโว้ ยังเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม เป็นจุดถ่ายทอดศิลปะวัฒนธรรมขอมให้กับ กลุ่มคนไทย ซึ่งต่อมาศิลปะแบบลพบุรีนี้เองที่กลายเป็นรากฐานของศิลปะ อยุธยา นอกจากนี้ในยุคพระนคร ภาคอีสานของไทยไม่ใช่เมืองขึ้นแต่เป็น พื้นที่ส่วนหนึ่งของอาณาจักรขอมอย่างสมบูรณ์ กลุ่มคนที่พูดภาษา ตระกูล **มอญ-เขมร** เป็นบรรพบุรุษชาวไทยเชื้อสายเขมรและชาวกูยใน ปัจจุบัน **อีสานเป็นถิ่นอำนาจเดิมของราชวงศ์มหิตรปุระ** ผู้สร้างปราสาทหิน ขนาดใหญ่ เช่น ปราสาทหินพิมายในนครราชสีมา ปราสาทหินพนมรุ้ง

ในบุรีรัมย์ นครวัด นครธม และราชมรรคา เครื่องช่่วยถนนวนโบราณที่เชื่อมตรงจากเมืองพระนครมายังเมืองพิมาย อันแสดงถึงการรวมศูนย์อำนาจและการจัดการที่ไร้รอยต่อดังได้กล่าวมาแล้ว

การปะทะกันครั้งแรก ๆ ระหว่างคนไทกับขอม เกิดขึ้นปลายยุคพระนครนี้ นักวิชาการบางท่านตีความว่าได้มีกลุ่มคนไท-กะไดที่อพยพลงมาจากทางเหนือ ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและร่วมรบให้กับกษัตริย์เมืองพระนคร มีหลักฐานแน่ชัดว่าคนกลุ่มนี้เริ่มสร้างเมืองต้นแบบสุโขทัยศรีสัชนาลัย และอยุธยา ในฐานะเมืองบริวารที่ส่งส่วยและเกณฑ์พลให้เมืองพระนคร ก่อนที่จะแข็งเมืองและขับไล่ขอมในที่สุดเมื่อขอมอ่อนกำลังลงหลังยุคพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ชาวไทโดยพ่อขุนผาเมืองและพ่อขุนบางกลางหวาดต้นราชวงศ์พระร่วง ซึ่งอาจเป็นเมืองขึ้นหรือพันธมิตรกับพระนครได้แย่งยึดอำนาจจากขอมในสุโขทัย ในเวลาต่อมาเมื่ออาณาจักรอยุธยากำเนิดขึ้นได้ทำให้ดินแดนเปลี่ยนไป กองทัพสยามอยุธยาได้บุกยึดเมืองพระนครได้หลายครั้ง โดยครั้งแรกประมาณปี พ.ศ.๑๘๙๕ หลังจากสถาปนากรุงศรีอยุธยาได้เพียงไม่กี่ปี พระเจ้าอู่ทองทรงโปรดให้ สมเด็จพระรามาธิบดีพระเจ้าอโศกเป็นทัพหลวง และขุนหลวงพะงั่ว ยกทัพหนุนจากสุพรรณบุรีไปช่วยตีเมืองพระนครแตกได้สำเร็จเป็นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าลำพงราชา อยุธยาได้กวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินสมบัติมาจำนวนมาก และแต่งตั้งให้ “บาสาด” พระโอรสหรือพระนัดดาของพระเจ้าอู่ทอง อยู่ครองเมืองพระนครในฐานะเมืองประเทศราช สำหรับครั้งสำคัญที่สุดคือในปี พ.ศ.๑๙๗๔ โดยเจ้าสามพระยาทรงยกทัพใหญ่ไปล้อมเมืองพระนคร (นครธม) นานถึง ๗ เดือน สาเหตุเกิดจากขอมเริ่มแข็งเมืองและพยายามช่องสมกำลังเพื่อกลับมาเป็นอิสระอีกครั้ง ผลคือเมืองพระนครแตกพ่ายอย่างยับเยิน อยุธยาไม่ได้แค่ชนะสงคราม แต่ได้ถ่่ายโอนอารยธรรมขอมทั้งหมดมาไว้ที่ตนเอง โดยได้กวาดต้อนพราหมณ์ ปราชญ์ ราชบัณฑิต ช่างฝีมือ และตำรา กลับมายังอยุธยาจำนวนมาก จึงกลายเป็นรากฐานของช่อกล่่าวหาว่า “ไทยขโมยวัฒนธรรม” ในเวลาต่อมา หลังศึกครั้งนี้กษัตริย์เขมรคือพระเจ้าพญาชาติ

(Ponhea Yat) ทรงเห็นว่าเมืองพระนครไม่ปลอดภัยและชัยภูมิเสียเปรียบสยาม จึงทรงตัดสินใจละทิ้งเมืองพระนครและย้ายราชธานีลงไปทางใต้สู่ **จตุมขหรือพนมเปญ** นี่จึงเป็นจุดสิ้นสุดของยุคพระนครอย่างเป็นทางการ

สำหรับข้อกล่าวหาว่าไทยทำให้อาณาจักรพระนครล่มสลายใช่หรือไม่ การศึกษาร่วมสมัยพบว่าการล่มสลายของพระนครไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วข้ามคืน แต่เกิดจากปัจจัยลบหลายประการที่ถาโถมเข้ามารวมกัน เช่น ปัจจัยทางธรรมชาติ งานวิจัยด้านระบบชลประทานและ Lidar ในปัจจุบันพบว่าระบบการจัดการน้ำขนาดใหญ่คือบารายและคลองของเมืองพระนครเกิดการตื้นเขิน ทำให้น้ำท่วมขังและขาดแคลนน้ำในหน้าแล้งอย่างรุนแรงเกิดความขาดแคลนข้าว การเปลี่ยนศาสนาจากฮินดู/มหายาน มาเป็นพุทธเถรวาทได้ทำให้แนวคิดเรื่อง “กษัตริย์คือเทพ” อ่อนแอลง ประชาชนเลิกศรัทธาในการเกณฑ์แรงงานมหาศาลเพื่อสร้างปราสาทหิน และแน่นอน การเกิดมหาอำนาจใหม่ย่อมเป็นตัวเร่งอย่างดี โดยการขยายอำนาจของอยุธยาที่เริ่มเข้มแข็งและมองเห็นจุดอ่อนของเมืองพระนคร กองทัพสยามได้บุกยึดเมืองพระนครครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ.๑๙๗๔ ซึ่งเป็นปัจจัยเร่งที่ปิดฉากความเป็นศูนย์กลางของเมืองพระนครไปในที่สุด

สรุปภาพรวม ชาวไทได้แปรเปลี่ยนจากผู้อยู่ใต้ปกครอง มาเป็นผู้สืบทอดจากขอม เช่น ระบอบกษัตริย์สมมติเทพ การจัดระเบียบสังคม ราชศัพท์ ตัวอักษร และศาสนา มาแล้วนำมาปรับปรุงเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สำหรับข้อกล่าวหาในปัจจุบัน ที่ชาวกัมพูชากล่าวหาว่าไทย “ขโมย” วัฒนธรรมนั้น หากมองด้วยมุมมองนี้จะพบว่า มันคือการถ่ายเททาง **วัฒนธรรมภายในจักรวรรดิเดียวกัน** บรรพบุรุษไทยอาจจะเป็นกองทัพเสียมุก หรือชาวสุโขทัย และศรีสัชชนาลัย เคยอยู่ในระบบนั้น และเมื่อสถาปนารัฐใหม่อยุธยา ก็ไม่ได้ทำลายอารยธรรมขอม แต่กลับสืบทอดวัฒนธรรมที่เคยมีส่วนร่วมสร้างขึ้นมา บรรพของคนไทยในปัจจุบันประกอบด้วยชนหลายเผ่าพันธุ์รวมทั้งชาวขอมหรือเขมรโบราณ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง

ของประชาชนได้อาณาจักรพระนคร ซึ่งเติบโตขึ้นจากภายในโครงสร้างของ จักรวรรดินั้นเอง ข้อกล่าวหาที่ชาวกัมพูชามักใช้ประวัติศาสตร์ยุคนี้เพื่ออ้าง ว่าทุกอย่างในไทยเป็นของเขมร นั้น แม้จะไม่ถึงกับผิดเสียทีเดียว แต่ในมุมมอง โบราณคดี ความเป็น “ขอม” คือวัฒนธรรมทางชนชั้นสูงและศาสนาฮินดู-พุทธ ที่แพร่กระจายไปทั่ว ไม่ใช่ของเชื้อชาติเขมรบริสุทธิ์อย่างที่เข้าใจในปัจจุบัน การล่มสลายของพระนครโดยกองทัพอยุธยาคือจุดเปลี่ยนที่ทำให้กัมพูชา มองว่าไทยคือผู้ที่เข้ามาปล้นความยิ่งใหญ่ไป แต่ในความเป็นจริงบรรพบุรุษ ไทยหลากหลายชาติพันธุ์ ในฐานะที่อยู่ใต้อาณาจักรขอมมาก่อนได้รับเอา มรดกของอาณาจักรพระนครมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ร่วมกับ อารยธรรมอื่น เช่น ทวาราวดี มาพัฒนาให้ดีขึ้นในนามอารยธรรมสยาม ในปัจจุบัน

๔. ยุคหลังพระนครถึงอาณาจักรสยามยุคทอง (พ.ศ.๑๙๗๔-๒๔๐๖): นโยบายสองฝ่ายฟ้าใต้ร่มเงาสยามและโศกนาฏกรรมรัฐกันชน

ความสัมพันธ์ในช่วง “ยุคหลังพระนคร” (Post-Angkor) ซึ่งเป็น ช่วงเวลาที่หล่อหลอมความรู้สึก “รัก-แค้น” ระหว่างไทยและกัมพูชาได้ ชัดเจนที่สุด เป็นเรื่องราวของการคุกคามโดยรัฐไทยที่เกิดขึ้นใหม่ การสิ้นสุดของ ราชวงศ์ “วรมัน” การย้ายเมืองหลวงและการเอาตัวรอดจากมหาอำนาจ เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่เจ็บปวดและซับซ้อนที่สุดในประวัติศาสตร์กัมพูชา ความตกต่ำหลังยุคพระนครเริ่มต้นหลังจากสร้างนครวัดไม่นาน อำนาจขอม ได้อ่อนแอลงจนทำให้กลุ่มคนไทสามารถแย่งยึดอำนาจในสุโขทัยได้ จากนั้น ไม่นานราชวงศ์ “วรมัน” ที่ครองพระนครก็ถูกกำจัดโดยสามัญชนในนาม “พระเจ้าแตงหวาน” ผู้สถาปนาราชวงศ์ใหม่ของสามัญชนแล้วเปลี่ยนมา ถือพุทธศาสนาเถรวาท หลังจากนั้นกองทัพอยุธยาได้ตีเมืองพระนครแตก ในสมัยพระเจ้าลำพองราชา กัมพูชาได้ย้ายเมืองหลวงลงใต้มาที่พนมเปญ ละแวก และอุดงค์มีชัย เพื่อหนีภัยจากอยุธยาตามลำดับ เป็นยุคที่กัมพูชา ต้องปรับตัวจาก “จักรวรรดิบก” มาเป็น “รัฐการค้าชายฝั่ง” และต้องเผชิญ

กับการถูกขนาบข้างด้วยสองมหาอำนาจใหม่อย่างสยามและอันนัม (เวียดนาม) กัมพูชาเข้าสู่ยุคเสื่อมถอยและกลายเป็น “รัฐกึ่งชน” ระหว่างทั้งสอง เกิดความขัดแย้งภายในราชวงศ์เขมรที่ดึงมหาอำนาจภายนอกเข้ามาแทรกแซง ผู้สืบราชวงศ์แตกเป็นสองพวกเพื่อความอยู่รอด คือฝ่ายนิยมสยามฝ่ายหนึ่ง กับฝ่ายนิยมเวียดนามอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้กัมพูชาต้องกลายเป็นรัฐสองฝ่ายฟ้า เป็นชนวนให้เกิดสงครามอานามสยามยุทธระหว่างสยามและอาณาจักรอันนัม ที่ทำให้กัมพูชาเสียหายย่อยยับ ก่อนจะตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส แล้วได้รับอิสรภาพในที่สุด

รูปที่ ๓ ภาพจิตรกรรม “เผด็จศึกอูดงค์ฤชัย” แสดงสงครามฉากสุดท้ายระหว่างสยามกับอันนัม ณ เมืองอูดงค์มี(ฤ)ชัย เมืองหลวงของกัมพูชาในขณะนั้น แม้สยามจะชนะศึกครั้งนี้ แต่สุดท้ายทั้งสองฝ่ายจำต้องยอมสงบศึก ในขณะที่เมืองเขมรเสียหายยับเยินจากสงครามอานามสยามยุทธที่ยาวนานถึง ๑๕ ปี ที่มา: พันเอก วันชัย สุวรรณะชฎู จิตรกรเจ้าของภาพ

ความสัมพันธ์กับสยาม หลังเสียเมืองพระนคร ในปี พ.ศ.๑๙๓๕ **พระเจ้าพญาเขต** (Ponhea Yat) กษัตริย์เขมรตัดสินใจย้ายราชธานีลงไปทางใต้ จากเมืองพระนครมาตั้งเมืองหลวงใหม่ที่ “จตุมุข” หรือพนมเปญ ซึ่งเป็นที่บรรจบของสายน้ำ ๓ สายคือ โขง โตนเลสาบ และบาสัก เพื่อให้พันธะการโจมตีของทหารสยาม และใช้ประโยชน์จากจุดบรรจบของสายน้ำ ในการค้าขายใกล้เส้นทางการค้าทางทะเลมากขึ้น จากนั้นมีการย้ายเมืองเพื่อมาที่พื้นที่ **เมืองละแวก** (Longvek) **โดยพระเจ้าอังกงทรีที่ ๑** ทรงสถาปนาเมืองละแวกเป็นราชธานี ในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ละแวกตั้งอยู่ในจุดที่เรือสินค้าจากตะวันตกสามารถแล่นเข้ามาได้ง่ายผ่านแม่น้ำโขงและแม่น้ำโตนเลสาบ ทำให้เป็นตลาดการค้านานาชาติที่มีทั้งชาวโปรตุเกส สเปน และญี่ปุ่น เข้ามาตั้งถิ่นฐานและค้าขายอย่างคึกคัก การค้าขายนำมาซึ่งงบประมาณในการสร้างกองทัพและอาวุธ เช่น ปืนไฟจากโปรตุเกส ซึ่งช่วยให้กัมพูชาในยุคละแวกมีความเข้มแข็งทางการทหารมากพอที่จะเริ่มแข็งข้อกับอยุธยา ในเวลาต่อมา พระเจ้าอังกงทรีที่ ๑ ทรงต้องการสร้าง “อาณาจักรพระนครแห่งใหม่” ทรงบูรณะศาสนสถานและส่งเสริมศิลปะวิทยาการที่เคยสูญหายไปหลังทิ้งเมืองพระนคร ทำให้ยุคละแวกถูกเรียกว่าเป็นยุค “**เรอเนซองส์ของเขมร**” แต่เมืองละแวกก็ได้ล่มสลายในปี พ.ศ.๒๑๓๖ เมื่อนักพระสุริยวงศาพระยาละแวกแข็งเมือง เมื่อว่างศึกพม่าทำให้**สมเด็จพระนเรศวรมหาราช** แห่งอยุธยายกทัพมาตีในปี พ.ศ.๒๑๓๖ บางตำนานกล่าวว่าได้จับตัวพระยาละแวกไปสำเร็จโทษ นอกจากนี้ยังมีตำนานเรื่อง “**พระโคพระแก้ว**” ที่เล่าว่าได้มีการกวาดต้อนผู้คน พระราชวงศ์เขมร และรูปเคารพพระโคพระแก้ว มายังอยุธยา สะท้อนถึงการสูญเสียทรัพยากรและความรู้ให้แก่สยาม

หลังจากนั้นกัมพูชาตกเป็นประเทศราชของอยุธยาอย่างเข้มข้น กษัตริย์เขมรหลายพระองค์ต้องไปประทับที่ราชสำนักสยาม จนกระทั่งถึงสมัยของพระเจ้าชัยเชษฐาที่ ๒ ในปี พ.ศ.๒๑๖๑ ทรงย้ายราชธานีมาอยู่ที่อุดงค์มีชัยเพื่อสถาปนาศูนย์กลางอำนาจใหม่ที่ห่างไกลจากเส้นทางเดินทัพหลัก

ของสยาม และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่ไม่ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา ทรงดำเนินนโยบายสองฝ่ายฟ้าเพื่อสลัดอำนาจของสยามและคานอำนาจด้วยอันนม (เวียดนาม) โดยตัดสินใจอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงหังอก วัน พระราชธิดาของราชวงศ์เหียนแห่งอันนม ทำให้มีความสัมพันธ์กับทางอันนมที่ใกล้ชิดขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการเปิดประตูให้อันนมเข้ามามีบทบาทในกัมพูชา เช่น การขอตั้งด่านเก็บภาษีที่เมืองไซง่อนในเวลาต่อมา การดึงอันนมมาคานอำนาจนี้เป็นยุทธศาสตร์ความสมดุลที่อันตราย ในด้านหนึ่งแม้จะช่วยให้กัมพูชาหลุดจากอำนาจของสยามได้ในช่วงเวลาหนึ่ง และสร้างความมั่นคงภายในจนเมืองอดงค์มีชัยกลายเป็นศูนย์กลางศิลปะวิทยาการที่รุ่งเรืองเป็นเมืองหลวงที่ยาวนานที่สุด ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๖๑-๒๔๐๙ หรือเกือบ ๒๕๐ ปี แต่อีกด้านหนึ่งการดึงอันนมเข้ามาช่วยคานอำนาจสยาม กลายเป็นจุดเริ่มต้นของสงครามสามเส้า ไทย-เขมร-อันนม ที่ยาวนานนับร้อยปี ครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนกระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ กัมพูชาตกอยู่ในสภาวะที่เรียกว่า “รัฐกันชน” ราชวงศ์เขมรแตกแยกเป็นฝ่ายนิยมไทยและฝ่ายนิยมอันนม เมื่อฝ่ายหนึ่งขึ้นสู่อำนาจ อีกฝ่ายจะไปขอกองทัพเพื่อนบ้านมาช่วยรบ กษัตริย์เขมรต้องยอมส่งเครื่องราชบรรณาการให้ทั้ง “กรุงเทพฯ” และ “เว้” พร้อมกันเพื่อรักษาแผ่นดินไว้ ราชวงศ์กัมพูชาบางพระองค์เช่น นักร้องต้องลี้ภัยมาพึ่งรัชกาลที่ ๑ ของสยามก่อนที่จะได้รับการสนับสนุนให้กลับไปครองราชย์ ในยุคนี้เองที่สยามได้ทวงบุญคุณโดยขอเสียมเรียบ พระตะบอง และศรีโสภณจากนักร้องเอ็ง ซึ่งได้ทรงยอมตามคำขอโดยมีข้อแม้ว่าให้เมืองทั้งสามขึ้นกับสยามภายในรัชสมัยของรัชกาลที่ ๑ ผู้มีพระคุณ เท่านั้น เมื่อพ้นรัชสมัยแล้วดินแดนดังกล่าวต้องกลับคืนสู่กัมพูชา แต่สยามไม่เคยคืนให้ตามเงื่อนไขดังกล่าว นโยบายสองฝ่ายฟ้านี้ดำเนินเรื่อยมาจนถึงสมัยนักร้องจัน เมื่อเกิดสงคราม “อานามสยามยุทธ” ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๓๔-๒๓๙๐ ยาวนานถึง ๑๕ ปี นับเป็นความขัดแย้งที่รุนแรงที่สุดระหว่างสองมหาอำนาจของภูมิภาคเพื่อแย่งชิงสิทธิเหนือดินแดนกัมพูชา

โดยใช้กัมพูชาในขณะนั้นเป็นสมรภูมิ กษัตริย์กัมพูชาในยุคนี้แตกเป็นสองฝ่ายอีกครั้ง ทำให้เกิดความระแวงแคลงใจและความขมขื่นในใจคนกัมพูชาที่รู้สึกว่าคุณเข้มแข็งจากเพื่อนบ้าน หลังจากรบกันยืดเยื้อมานานถึง ๑๕ ปี ทั้งสยามและอันนัมต่างประสบปัญหาเดียวกันคือ “ความล้มเหลวในการเสด็จศึก” และ “ทรัพย์สินที่ร่อยหรอ” แม้กองทัพสยามจะสามารถรบบนบกและได้รับการสนับสนุนจากคนเขมรที่เกลียดชังอันนัม แต่ก็ไม่สามารถขับไล่อันนัมออกจากป้อมปราการริมน้ำได้ทั้งหมด ในขณะที่อันนัมก็ไม่สามารถเอาชนะสยามได้ ต้องประสบปัญหาการต่อต้านอย่างรุนแรงจากกองโจรเขมร และโรคระบาดในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง รวมถึงปัญหาการเมืองภายใน หลังสิ้นรัชกาลจักรพรรดิมินห์หม่าง ทั้งสองฝ่ายจึงตกลงทำสัญญาสงบศึก โดยกำหนดให้กัมพูชากลับไปสู่สถานะสองฝ่ายฟ้าอีกครั้ง คือส่งเครื่องราชบรรณาการให้ทั้งกรุงเทพฯ และเมืองเว้ เพื่อแลกกับการถอนทหารส่วนใหญ่ของทั้งสองมหาอำนาจออกไป สงครามครั้งนี้ทำให้กัมพูชาบอบช้ำที่สุด ทั้งไทยและเวียดนามใช้นโยบายกวาดต้อนผู้คน เพื่อตัดกำลังข้าศึกและเพิ่มกำลังพลตนเอง ทำให้ประชากรกัมพูชาลดลงอย่างมหาศาล หลายพื้นที่กลายเป็นเมืองร้าง สงครามทำให้ไม่มีการทำนา ระบบชลประทานพังทลาย เกิดทุพภิกขภัยครั้งใหญ่ที่ทำให้คนตายมากกว่าการรบ แม้กัมพูชาจะสามารถรักษาตัวตนไว้ได้ แต่ก็ต้องสูญเสียอำนาจ กษัตริย์เขมรกลายเป็นหุ่นเชิดที่ต้องคอยเอาใจมหาอำนาจสองฝ่าย ไม่มีสิทธิขาดในการตัดสินใจนโยบายต่างประเทศเอง อย่างไรก็ตาม ศิลปะวัฒนธรรมขอมที่ถูกทำลายไปด้วยนั้น ได้รับการฟื้นฟูในภายหลังสงคราม โดย **นักรงค์ดิวัง** กษัตริย์ผู้เติบโตและได้รับการศึกษาในกรุงเทพฯ มากกว่า ๒๗ ปี ทรงนำแบบแผนวัฒนธรรม ศิลปะ การปกครอง และกฎหมายจากราชสำนักไทยไปใช้ฟื้นฟูกัมพูชา ทำให้วัฒนธรรมกัมพูชายุคนี้มีความคล้ายกับของสยามอย่างมาก กลายเป็นชนวนเหตุเรื่อง “ขโมยวัฒนธรรม” ในปัจจุบัน

เสียมเรียบอีกครึ่งหนึ่ง ฝรั่งเศสยังช่วยชำระประวัติศาสตร์ และบูรณะนครวัด และบรรดาปราสาทหินทั้งหลายให้คืนความยิ่งใหญ่ของขอมโบราณ อย่างไรก็ดีในปี พ.ศ.๒๔๗๓ เริ่มมีกระแสชาตินิยมโดยกลุ่มปัญญาชนเขมร และการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนเพื่อต่อต้านเจ้าอาณานิคม จุดเปลี่ยนมาถึงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อฝรั่งเศสเลือก **เจ้านโรดม สีหนุ** เจ้าชายผู้รักในเสียงดนตรีและการละคร ขึ้นครองราชย์ขณะพระชนมายุ ๑๘ พรรษา โดยเชื่อว่าพระองค์จะอยู่ภายใต้อาณัติได้ง่าย ในปีเดียวกันญี่ปุ่นได้รุกรานอินโดจีนและได้ร่วมมือกับไทย ทำให้กัมพูชาต้องเสียดินแดนพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณให้ไทยชั่วคราว หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ กระแสการกอบกู้เอกราชรุนแรงขึ้นมาก เกิดการสู้รบระหว่างฝรั่งเศสกับกลุ่ม “**เขมรอิสระ**” ในขณะที่เจ้าสีหนุทรงเริ่มนโยบาย “พระราชกรณียกิจเพื่อเอกราช” เพื่อรณรงค์ให้ชาวโลกเห็นใจกัมพูชา ขณะนั้นฝรั่งเศสกำลังเพลี่ยงพล้ำในสงครามกับเวียดนามห์ จึงไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากยอมมอบเอกราชคืนแก่กัมพูชาอย่างเป็นทางการในวันที่ **๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๖** ถือเป็นวันที่กัมพูชาพ้นจากการเป็นรัฐในอารักขาโดยสมบูรณ์ ฝรั่งเศสได้ถอนกำลังออกจากอินโดจีนพร้อมทั้งเส้นเขตแดนที่ยังปักปันไม่เสร็จสิ้น ให้เป็นปมปัญหาที่ทำให้ไทยและกัมพูชาต้องต่อสู้แย่งชิงกันต่อไป

๖. ยุทธศาสตร์อาณาจักรกัมพูชาสมัยใหม่จนถึงปัจจุบัน (๒๔๙๖-ปัจจุบัน): ปฏิบัติการชาตินิยมยุคใหม่

หลังได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ราชอาณาจักรกัมพูชาภายใต้รัฐบาลเจ้า **เจ้านโรดม สีหนุ** มีความสงบสุขในช่วงสั้น ๆ ก่อนที่จะถูกลากเข้าวังวนสงครามเย็นระหว่าง สหรัฐฯ โซเวียต และจีน ในสงครามเวียดนาม และสงครามกลางเมือง ผ่านการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยเขมรแดง ก่อนที่จะสามารถปรองดองกันจนกระทั่งสามารถสร้างรัฐสมัยใหม่ในปัจจุบัน ผลจากการลากเส้นพรมแดนใหม่แทนระบบมณฑลเดิม โดยมีบางส่วนที่ขัดกับหลักภูมิศาสตร์สันปันน้ำ ทำให้ไทยและกัมพูชาเริ่มมีปัญหาเรื่องเขตแดนที่ไม่ชัดเจน

รวมทั้งที่ตั้งของบรรดาปราสาทและสิ่งก่อสร้างโบราณที่มีคุณค่าทางจิตใจ ต่อทั้งสองฝ่าย กลายเป็นชนวนเหตุให้ต้องไปต่อสู้กันในศาลโลก และการปะทะกันทางทหารหลายครั้งในเวลาต่อมารวมทั้งเมื่อเร็ว ๆ นี้ เป็นบาดแผลใหญ่ที่สุดในความสัมพันธ์ยุคปัจจุบัน

เพื่อสร้างชาติกัมพูชาขึ้นมาใหม่ หลังได้รับเอกราชเจ้าสีหนุทรงใช้ชาตินิยมเป็นเครื่องมือหลัก โดยในปี พ.ศ.๒๕๐๕ กัมพูชาได้ชัยชนะจากการยื่นฟ้องต่อศาลโลกให้ตัดสินว่าปราสาทเขาพระวิหารเป็นของกัมพูชา ทั้งที่ขัดกับหลักการแบ่งเขตแดนด้วยสันปันน้ำตามที่กำหนดในสนธิสัญญา กับฝรั่งเศส เหตุการณ์นี้สร้างบาดแผลลึกในใจคนไทยและทำให้ความสัมพันธ์ทางการทูตถูกตัดขาดเป็นระยะ แต่ยังคงมีการค้าขายชายแดนตามวิถีชาวบ้าน เมื่อเข้าสู่ช่วงสงครามเวียดนามและค่ายอุมการณในปี พ.ศ.๒๕๑๓ กัมพูชาเข้าสู่สงครามกลางเมืองและการยึดอำนาจโดยเขมรแดง ทำให้ไทยและกัมพูชาอยู่คนละขั้ว หลังจากเวียดนามบุกยึดกัมพูชาในปี ๒๕๒๒ เกิดการปะทะกันตามแนวชายแดนไทย-เวียดนามในกัมพูชาบ่อยครั้ง ไทยจำเป็นต้องจับมือกับจีนและสหรัฐฯ เพื่อสนับสนุน “เขมรสามฝ่าย” รวมถึงเขมรแดง เพื่อคานอำนาจเวียดนามและโซเวียต ไทยได้ให้ที่พักพิงและเป็นฐานส่งกำลังบำรุงให้กลุ่มต่อต้านเวียดนาม อนุญาตให้ชาวกัมพูชาอพยพหนีแสนได้ก่อสร้างบ้านเรือนตามแนวชายแดน เช่นที่ จังหวัดสระแก้ว จนกระทั่งกลายเป็นข้ออ้างว่านี่คือดินแดนของกัมพูชาในความขัดแย้งปัจจุบัน หลังสงครามเย็นเมื่อถึงยุค “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ในปี พ.ศ.๒๕๓๒ ความสัมพันธ์ได้ปรับตัวดีขึ้น ไทยเป็นหัวหอกในการฟื้นฟูกัมพูชาผ่านการส่งออกสินค้า การสร้างถนน และการเข้าไปลงทุนของนักธุรกิจไทยจำนวนมาก รัฐบาลไทยได้ให้ความช่วยเหลือกัมพูชาด้านการศึกษาและสาธารณสุขอย่างต่อเนื่อง มีความร่วมมือด้านแรงงานต่างด้าวและการค้าชายแดนที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ภาครัฐบาลกัมพูชายังคงใช้นโยบายชาตินิยมเพื่อรักษาความนิยม ผ่านแบบเรียนที่ยังคงปลุกฝังเรื่องราวความโหดร้ายของสยาม

ในอดีต เช่นเรื่อง พระโคพระแก้ว และการปลุกกระแสรักชาติจนกระทั่งเกิดจลาจลเผาสถานทูตไทยในปี ๒๕๔๖ นอกจากนี้ก็ัมพูชายังมีความพยายามที่จะยึดคืนพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมจากไทยในทุกเวที เช่น ประเด็นการขึ้นทะเบียนเขาพระวิหารเป็นมรดกโลกฝ่ายเดียวในปี พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๕๔ จนเกิดการปะทะด้วยอาวุธตามแนวชายแดน ทำให้ทหารและประชาชนทั้งสองฝ่ายเสียชีวิต ต่อมาก็ัมพูชาได้นำเรื่องขึ้นสู่ศาลโลกอีกครั้งเพื่อตีความคำพิพากษาเดิม จนกระทั่งศาลโลกมีคำตัดสินใหม่ในปี ๒๕๕๖ ให้พื้นที่รอบปราสาทเขาพระวิหารบางส่วนเป็นของกัมพูชา ในปัจจุบันในยุคที่กัมพูชารวมศูนย์อำนาจเบ็ดเสร็จและพึ่งพาเงินเป็นหลัก สงครามไซเบอร์ระหว่างกลุ่มเยาวชนทั้งสองประเทศ เรื่อง “การเฉลิมวัฒนธรรม” เช่น โขน มวย และชุดแต่งกาย รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เกิดปัญหาพื้นที่ทับซ้อนในทะเลโดยเฉพาทรัพยากรในอ่าวไทยที่ยังตกลงกันไม่ได้ ปัญหาแก๊งคอลเซ็นเตอร์และแสมกเมอร์ในกัมพูชาที่สร้างความเสียหายให้แก่คนไทย กลายเป็นชนวนเหตุความไม่พอใจในระดับประชาชน จนกระทั่งเกิดการปะทะกันระหว่างประชาชนเรื่องปราสาทตาเมือนธม ในปี พ.ศ.๒๕๖๘ ซึ่งนำไปสู่การสู้รบตลอดแนวชายแดน รัฐบาลกัมพูชาได้ตอบโต้โดยประกาศปิดด่านและเรียกแรงงานกัมพูชากลับประเทศ ทำให้ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาในปัจจุบันถือว่าอยู่ในจุดต่ำสุด โดยในระดับผู้นำยังคงดำเนินนโยบายปิดด่านยุติการค้าขายระหว่างกัน ส่วนในระดับประชาชนต่างกล่าวหาว่าฝ่ายหนึ่งแย่งชิงดินแดนและเฉลิมวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง ในสภาพเขตแดนที่ไม่ชัดเจนทั้งทางบกและทางทะเล เหตุการณ์ในอดีตเมื่อรวมกับความรุนแรงในปัจจุบัน กำลังเป็นรอยร้าวที่ยากจะประสานในเวลาอันสั้น

๗. บทสรุป: รากเหง้าแห่งความขัดแย้ง

จากผลการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาดังได้เล่าเรียนมาจากเหตุการณ์ในอดีตจนถึงปัจจุบัน พอจะเห็นได้ว่าความรู้สึกไม่พอใจของชาวกัมพูชาที่มีต่อไทย ซึ่งสะท้อนผ่านข้อกล่าวหาและการปะทะกัน

ทั้งทางทหารและบนโลกออนไลน์ในเร็ว ๆ นี้ ไม่ได้เกิดขึ้นจากความว่างเปล่า แต่เป็นผลผลิตจากการสั่งสมของบาดแผลทางประวัติศาสตร์ ที่พร้อมจะถูกหยิบยกมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในยุคปัจจุบัน อาจสรุปได้ดังนี้

๗.๑ ข้อกล่าวหาบางข้อมีมูลความจริงอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อกล่าวหาว่าไทย “ปล้นทำลายและยึดครองดินแดน” มาตลอดประวัติศาสตร์ เป็นที่ชัดเจนว่าวังกัมพูชาเคยเป็นมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่มาก่อนจนกระทั่งสยามได้เข้าตีเมืองพระนคร รวมทั้งรุกรานกัมพูชาก็หลายครั้งหลังจากนั้น ได้กวาดต้อนผู้คน ทรัพย์สิน รวมทั้งพระแก้วพระโค มายังไทย เป็นที่มาว่าทำไมชาวกัมพูชามองว่าไทยปล้นดินแดน และพยายามจะแย่งสมบัติของบรรพบุรุษเขา อย่างไรก็ตามการล่มสลายของอาณาจักรพระนครนั้นไม่ได้เกิดจากการโจมตีของไทยเพียงอย่างเดียว สำหรับข้อกล่าวหาว่าไทย “แทรกแซงการเมืองและสนับสนุนศัตรู” โดยเฉพาะในยุคหลังพระนครจนถึงอาณาจักรสยามยุคที่สยามแผ่อำนาจเหนือกัมพูชา ควบคุม แต่งตั้ง และถอดถอนกษัตริย์ ตลอดจนจนลงโทษกษัตริย์ที่แข็งเมือง ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องราวในอดีตที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นของยุคสมัย ที่รัฐจำเป็นต้องแผ่อำนาจและกำจัดคู่แข่งเพื่อความอยู่รอดในบริบทที่ไม่มีองค์กรนานาชาติมารับประกันความปลอดภัยให้แก่บาดแผลเหล่านี้สำหรับผู้ถูกกระทำย่อมเจ็บปวดเป็นที่เข้าใจได้ สมควรที่ไทยในฐานะรัฐที่มีโอกาสมากกว่าจะหาทางขอโทษ ชดเชย และเยียวยาจิตใจให้ชาวกัมพูชาในโอกาสอันควร อย่างไรก็ตามไทยไม่เคยสนับสนุนศัตรูของกัมพูชาแม้แต่ในยุคสงครามกลางเมือง การที่ไทยสนับสนุนเขมรสามฝ่ายต่อต้านรัฐบาลฮุน เซินและกองทัพเวียดนามก็เพื่อป้องกันตนเองจากการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์เท่านั้น

๗.๒ สำหรับข้อกล่าวหาว่าไทย “บิดเบือนประวัติศาสตร์” และ “ขโมยและลอกเลียนวัฒนธรรมของเขมร” นั้น ข้อเท็จจริงทางพันธุกรรม และประวัติศาสตร์ชี้ว่าชาวไทยและกัมพูชามีความใกล้ชิดทางสายเลือดกันระดับญาติพี่น้อง ชาวไทยส่วนหนึ่งสืบเชื้อสายมาจากชาวขอมเป็นทายาท

ผู้สืบทอดโดยตรง เห็นได้ชัดว่าคนไทยในปัจจุบันแม้จะรับเอาภาษาของชาวไท-กะได เป็นภาษาอัตลักษณ์หลัก แต่แท้ที่จริงประเทศไทยในปัจจุบันรวมทั้งพื้นที่และผู้คนจากอาณาจักรเดิม ซึ่งรวมทั้งอาณาจักรสุโขทัยและล้านนาของคนไท-กะได อาณาจักรทวารวดีของคนมอญ และอาณาจักรขอมโบราณในภาคกลางและอีสาน ยังมีการกวาดต้อนผู้คน วิทยาการ และศิลปวัฒนธรรมจากอาณาจักรเหล่านี้เข้ามาหลอมรวมกับอยุธยาหลายระลอก ลูกหลานไทยในปัจจุบันจึงเป็นลูกผสมที่มีสิทธิที่จะอ้างและสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของอาณาจักรขอมได้เท่า ๆ กับชาวกำพูชา ไม่ได้บิดเบือนประวัติศาสตร์แอบอ้างสิทธิในปราสาทหินโดยมิชอบ หรือขโมยลอกเลียนวัฒนธรรมแต่อย่างใด ยิ่งไปกว่านั้นชาวไทยยังได้สืบทอดวัฒนธรรมบางอย่างของขอมและปรับปรุงให้ดีขึ้น จนสามารถจะส่งกลับไปให้กำพูชาในภายหลังด้วยซ้ำ เช่น โขนละคร การฟ้อนรำ บางวัฒนธรรมก็เป็นผลงานใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนและไม่ใช้วัฒนธรรมขอม เช่น ผัดไทยที่คนไทยใช้ปลายข้าวมาตัดแปลงจากก๋วยเตี๋ยวของกาลีจีน ในยุคที่ไทยถูกอังกฤษปรับเป็นข้าวจนกระทั่งข้าวสารขาดแคลน การเฉลิมวัฒนธรรมไทยจึงไม่ตรงกับข้อเท็จจริง และอาจจะเป็นเพียงบาดแผลในใจที่ชาวกำพูชา รู้สึกว่า ไทยได้ชื่อเสียงจากการสืบทอดวัฒนธรรมเขมรในเวทีโลก ในขณะที่กำพูชาซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมเจ้าของภาษากลับไม่ได้รับการยอมรับเท่าไทย ก็เป็นไปได้

๗.๓ สำหรับข้อหาว่าไทย “ดูหมิ่นเหยียดหยามและเหยียดสี” มักดูหมิ่นศักดิ์ศรีของชาติ มองว่าประเทศไทยเจริญกว่าจึงมีสิทธิจะถูกกำพูชามีความจริงอยู่บ้างในระดับชาวบ้านโดยเฉพาะเมื่อปะทะคารมกันในเวทีออนไลน์ แต่ไม่ใช่ท่าทีของรัฐในระดับรัฐบาล คนไทยในภาพรวมไม่ได้ดูหมิ่นเหยียดหยามกำพูชาเพราะเราเจริญกว่า หรือแม้แต่แรงงานกำพูชาในไทยก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี มีการปรับปรุงกฎหมายอย่างเข้มข้นเพื่อป้องกันนายจ้างเอาเปรียบแรงงาน และปรากฏว่าแม่ค้ากำพูชาจำนวนมากไม่น้อยประสบความสำเร็จในการเป็นเจ้าของกิจการในไทยด้วยซ้ำไป สำหรับข้อกล่าวหา

ว่าไทย “ใช้กัมพูชาเป็นเครื่องมือทางการเมือง” ด้วยการด่าทอกัมพูชา โดยเฉพาะในช่วงเลือกตั้งนั้น ที่ผ่านมามีความจริงกลับตรงกันข้าม สิ่งที่ปรากฏคือกัมพูชาต่างหากที่มักใช้ประเด็นไทยเป็นเครื่องมือทางการเมือง จะเห็นได้ว่ารัฐบาลฮุน เซินไม่ยอมให้ชาวกัมพูชาลืมเลือนความเจ็บช้ำในอดีต ในแบบเรียนของกัมพูชายังเน้นย้ำถึงความโหดร้ายของกองทัพสยาม และการเสื่อมทรามของกัมพูชาเนื่องจากสูญเสียพระโคพระแก้ว นอกจากนี้ รัฐบาลฮุน เซิน มักจะใช้ไทยเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อเรียกคะแนนนิยม จนกระทั่งทำให้เกิดการเผาสถานทูตไทย และการปะทะด้วยอาวุธในปัจจุบัน เมื่อใดที่รัฐบาลกัมพูชามีปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชนหรือปัญหาเศรษฐกิจ การจุดชนวนเรื่อง “ไทยขโมยวัฒนธรรม” หรือ “ไทยรุกเขตแดน” “แย่งชิงดินแดนกัมพูชาคืนมาจากไทย” จะถูกหยิบยกขึ้นมาช่วยดึงความสนใจของมวลชนออกไปได้เสมอ

๘. ทางออกในอนาคต: แล้วเราจะทำอย่างไร

ในภาพรวม ความบาดหมางและข้อกล่าวหาของกัมพูชา มีพื้นฐานมาจากสาเหตุหลักที่รวมทั้งประเด็นเรื่อง การแย่งชิงดินแดน การดูหมิ่นศักดิ์ศรีของชาติ และการแอบอ้างวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งเป็นผลพวงจากประวัติศาสตร์ที่กัมพูชาถูกกระทำจากไทย สมควรได้รับความเห็นใจและการเยียวยา อย่างไรก็ตาม สาเหตุแห่งความบาดหมางเหล่านี้ได้ถูกปิดเป็นตอนยกย่ำและเล่นซ้ำ ทำให้เกิดความรุนแรงเกินกว่าที่ควร ความบาดหมางในปัจจุบันจึงไม่ใช่เรื่องของความเกลียดชังทางชาติพันธุ์เพียงอย่างเดียว แต่มันคือ “นาฏกรรมทางการเมือง” ที่ถูกกำกับจากรัฐบาลกัมพูชาอย่างประณีตเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง เพื่อปลดชนวนและบรรเทาความบาดหมางในอนาคต ไทยอาจดำเนินการดังนี้

๘.๑ เร่งเจรจาปักปันเขตแดนบนบกและในทะเลให้เสร็จโดยเร็ว เพื่อแก้ไขสาเหตุด้านดินแดน การตอบโต้ทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร ยังมีความจำเป็นเพื่อปรับพฤติกรรมฝ่ายตรงข้าม แต่จะไม่แก้ปัญหาในระยะยาว

การใช้กำลังทหารต่อกันมีผลเพียงระยะสั้นเพื่อตั้งฝ่ายตรงข้ามเข้าสู่โต๊ะเจรจา แต่ผลกระทบตอกกับชาวบ้านและทหารของทั้งสองฝ่ายที่ต้องมาเสียชีวิตจำนวนมาก การปิดด่านและตอบโต้ทางเศรษฐกิจ ก็มีแต่นำความเดือดร้อนมาสู่ประชาชนทั้งสองฝ่าย และจะเพียงแต่สร้างความเจ็บซ้ำเพิ่มเติมให้กับชาวกัมพูชาให้จดจำสยามในนามผู้รุกราน กตขี และทำลาย อิกบทหนึ่ง ในประวัติศาสตร์เท่านั้น การเจรจาปักปันเขตแดนให้ชัดเจนหากทำสำเร็จ จะเป็นการปลดชนวนเปลาะใหญ่ที่ ซึ่งอาจรวมถึงการปรองดองให้ปราสาทและโบราณสถานตามแนวชายแดนที่ประชาชนทั้งสองฝั่งหวงแหนเป็นสมบัติร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนดินแดนบางส่วนเพื่อชดเชยพื้นที่ร่วมที่เสียไปเพื่อการปรองดอง

๘.๒ หลีกเลี่ยงการวิจารณ์รัฐบาลกัมพูชารวมกับประชาชนแบบเหมารวม นั้นหมายความว่า รัฐบาลยังจำเป็นต้องตอบโต้การกระทำของรัฐบาลกัมพูชาที่ไม่ถูกต้องด้วยมาตรการต่างๆ แต่ชาวไทยและสื่อมวลชนไทยจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้อารมณ์แบบเหมารวม เช่น การใช้ถ้อยคำรุนแรงหยาบคายต่อประชาชนชาวกัมพูชาที่แสดงความรักชาติหรือสนับสนุนรัฐบาลเพราะหลงผิดในข้อเท็จจริง แต่ควรชี้แจงด้วยความเข้าใจ และให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง

๘.๓ แสดงความจริงใจฉันทัญญาตีพี่น้องและชดเชยเหตุการณ์ในอดีต อาจเริ่มด้วยการยอมรับเหตุการณ์ในอดีต แสดงความเข้าใจและเห็นใจความเจ็บปวดของชาวกัมพูชาที่มีรากฐานมาจากการกระทำของไทยในยุคจารีต ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสายเลือด ความเป็นญาติพี่น้อง และเป็นเพื่อนบ้านกันที่ไม่อาจแยกกันได้ และพยายามชดเชยให้กับชาวกัมพูชาตามโอกาส ด้วยการให้โอกาสทางเศรษฐกิจ ให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม

๘.๔ ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในกัมพูชา เช่น การเปลี่ยนผ่านของประชาชน จากความไม่พอใจในความยากจนไม่ทัดเทียมเพื่อนบ้าน ความอยุติธรรมจากการบีบคั้นปิดกั้นทางการเมือง ความไม่พอใจ

กัปดาห์นี้สิน ความเสียชื่อเสียงจากการเป็นรัฐสภกมเมอร์ และวิกฤตศรัทธา จากคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้มีประสบการณ์ร่วมกับความโหดร้ายของเขมรแดง ต้องการงานทำที่ดีกว่าการเป็นแรงงานราคาถูก หรืออาจเกิดจากการเปลี่ยนชีวิต การเมืองภายใน เช่น โดยนาย สม รังสี หรือผู้นำฝ่ายค้านคนใหม่ มีคะแนนนิยม ที่สูงมากพอจะสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ใช่ด้วยการเลือกตั้ง ตามกติกาที่ฝ่ายอำนาจกำหนดซึ่งแทบไม่มีความเป็นไปได้เลย แต่ด้วยการ รอคอยจังหวะที่ระบอบล้มเหลวจากภายใน เมื่อนั้นพลังของมวลชนที่ถูก กดทับจะลุกฮือขึ้นมา สิ่งไทยควรทำคือทำให้ข้อเท็จจริงเพื่อให้คนรุ่นใหม่ ของกัมพูชาค่อย ๆ เปลี่ยนผ่าน ในสภาพที่สื่อของกัมพูชานั้นถูกควบคุม โดยรัฐบาลสมบูรณ การเผยแพร่ความจริงให้ประชาชนกัมพูชาทราบ จึงต้องดำเนินการผ่านสื่อของไทย ไม่ว่าจะความเสียใจต่อเหตุการณ์ในอดีต ความเข้าใจและเห็นใจต่อความยากลำบากของชาวกัมพูชาภายใต้ระบอบ เศรษฐกิจและการเมืองในปัจจุบันที่گذร่อนชีวิตของประชาชน ความตกต่ำ จากการเป็นรัฐสีเทาที่สร้างความเสื่อมเสียแก่กัมพูชาในเวทีโลกด้วยเครือข่าย ฟอกเงินและอาชญากรรมข้ามชาติ และการใช้ชีวิตทหารและประชาชนใน สงครามกับไทย โดยปราศจากการให้เกียรติและความรับผิดชอบ ความสัตย์จริง เหล่านี้ คืออาวุธอันชาวสเอาดที่จะสามารถชี้ให้ชาวกัมพูชาได้เข้าใจความ เป็นจริง ไม่ตกเป็นเหยื่อทางการเมืองโดยง่าย และทราบสาเหตุปัญหาความ ยากลำบากของตนเองว่าเกิดจากสิ่งใด เหมือนดังท่านว่า

ผจญคนมักโกรธด้วย
ผจญหมู่ทรชนดี
ผจญคนจิตโลภมิ
ผจญอัสถียให้ยั้ง

โมครี
ต่อตั้ง
ทรัพย์เมื่อ ผ่านา
หยุดด้วยสัตยา

บรรณานุกรม:

๑. Briggs, L. P. (๑๙๕๑). The Ancient Khmer Empire. American Philosophical Society. (อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเจนละกับรัฐข้างเคียงอย่างทวาราวดีและจามปา)
๒. Chandler, David. (๒๐๐๘). A History of Cambodia. Westview Press. (อธิบายถึงรัชสมัยของพระเจ้าชัยเชษฐาที่ ๒ และการเริ่มต้นความสัมพันธ์กับเวียดนามที่ถูกต้องไว้อย่างชัดเจน)
๓. Clymer, K. J. (๒๐๐๔). The United States and Cambodia, ๑๘๗๐–๑๙๖๙: From Curiosity to Confrontation. Routledge. (อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสีหนุกับมหาอำนาจในช่วงสงครามเย็นและการตื่นรนเพื่อความมั่นคง)
๔. Dhida Saraya (ธิดา สารยา). (๑๙๙๙). (Revised Edition) (ทวาราวดี: ประวัติศาสตร์ตอนต้นของประเทศไทย). เมืองโบราณ. (อธิบายการเปลี่ยนผ่านจากอิทธิพลพุนันเข้าสู่ยุคทวาราวดีในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา)
๕. Higham, C. (๒๐๐๑). The Civilization of Angkor. University of California Press. (หนังสือที่ครอบคลุมประวัติศาสตร์พระนครตั้งแต่วันแรกจนวันสุดท้ายด้วยหลักฐานทางโบราณคดีที่ทันสมัยที่สุดรวมทั้งการล่มสลายของเมืองพระนครภายใต้เงื้อมมือกองทัพอยุธยา)
๖. Kutanan, W., et al. (๒๐๑๑). “Genetic structure of Tai-Kadai speaking populations in Thailand”. Journal of Human Genetics. (งานวิจัยดีเอ็นเอที่ยืนยันการผสมผสานระหว่างคนไทกับคนท้องถิ่นดั้งเดิม)
๗. Department of Treaties and Legal Affairs (กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย): “เอกสาร บันทึกความเข้าใจ MOU 2543 และ 2544 ฉบับสมบูรณ์”.
๘. Tuck, Patrick J. N. (1995). The French Wolf and the Siamese Lamb. White Lotus. (วิเคราะห์กรณีพระยอดเมืองขวางและยุทธศาสตร์การกดดันของฝรั่งเศสไว้อย่างละเอียด)
๙. Lipson, M., et al. (๒๐๑๘). “Ancient genomes document multiple waves of migration in Southeast Asian prehistory”. Science. (งานวิจัยนี้ยืนยันว่ามีการอพยพจากจีนตอนใต้ลงมาในอุษาคเนย์จริง โดยระลอกแรกคือ กลุ่มผู้พูดตระกูลออสโตรเอเชียติก (บรรพบุรุษมอญ-เขมร) และระลอกต่อมาคือกลุ่มออสโตรนีเซียน และไท-กะได ตามลำดับ)

๑๐. McColl, H., et al. (๒๐๑๘). “The prehistoric admixture of Southeast Asia”. *Science*. (งานวิจัยชิ้นนี้ยืนยันแบบจำลอง Two-layer model คือ กลุ่มคนพื้นเมืองดั้งเดิมผสมกับกลุ่มเกษตรกรที่อพยพลงมาจากจีนตอนใต้)
๑๑. Stark, M. T. (๒๐๑๖). “Pre-Angkorian Settlement Trends in Central Cambodia”. In P. P. Bellwood & I. Glover (Eds.), *Southeast Asia: From Prehistory to History*. (รายละเอียด: มิเรียม สตาร์ค เป็นนักโบราณคดีที่ขุดค้นในพื้นที่พุนันจริง งานของเธอช่วยยืนยันว่าก่อนการมาของ “หุนเทียน” ดินแดนนี้มีชุมชนที่ซับซ้อนอยู่ก่อนแล้ว ไม่ใช่ดินแดนว่างเปล่า)
๑๒. Tully, J. (๒๐๐๒). *France on the Mekong: A History of the Protectorate in Cambodia, ๑๘๖๓-๑๙๕๓*. (อธิบายเหตุผลของการเข้าสู่การอารักขาของฝรั่งเศส)
๑๓. Vickery, M. (๑๙๗๗). *The ๒/๒ ๘๗๔ Hierarchy and Relative Caste in Si Satchanalai and Sukhothai*. (อธิบายความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจระหว่างสยามและเขมรยุคหลังพระนคร)
๑๔. Vickery, M. (๑๙๙๘). *Society, Economics, and Politics in Pre-Angkor Cambodia*. (วิเคราะห์ว่าภาคอีสานของไทยคือส่วนหนึ่งของโครงสร้างการเมืองเจนละ ไม่ใช่แค่เมืองขึ้น)
๑๕. Wyatt, D. K. (๒๐๐๓). *Thailand: A Short History*. Yale University Press. (อธิบายการที่กลุ่มคนไทยเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายใต้ร่มเงาของอาณาจักรพระนคร และการหลุดพ้นจากอิทธิพลของขอม)
๑๖. Wolters, O. W. (๑๙๙๙). *History, Culture, and Region in Southeast Asian Perspectives*. (อธิบายระบบ Mandala ที่ทำให้เข้าใจว่าทำไมรัฐไทยถึงทิ้งร่วมมือและปะทะกับพระนครได้ในเวลาเดียวกัน)
-